

הישיבה העשרים-ואחת של הכנסת השנייה

יום שלישי, כ"א חשוון תשי"ב (20 נובמבר 1951)

ירושלים, בנין הכנסת, שעה 16.00

א. חילופי גברי בוועדות הכנסת

פטר מוועדות הפנים ובמקומו ייכנס חבר הכנסת שמואל מיקוניס;

סיעת מפא"י מודיעה, שבוועדת הכספים מתפטר חבר הכנסת זאב שפר ובמקומו נכנס חבר הכנסת שמואל דיין; בוועדה לעניני חוץ ובסחון מתפטר חבר הכנסת דוד הכהן ובמקומו נכנס חבר הכנסת הרצל ברגר; סיעת תנועת החרות מודיעה שחבר הכנסת בנימין אב" ניאל מתפטר מוועדת העבודה ובמקומו נכנס חבר הכנסת אליעזר שוסטק.

היו"ר ז. שפר :

אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. רשות הדיבור ליושב ראש ועדת הכנסת להודעה.

דוד בר-רב-האי (יו"ר ועדת הכנסת) :

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה. אני מתכבד להביא לידיעת הכנסת, ולבקש את אישורה לשינויים דלקמן בהרכב הוועדות : סיעת מק"י מודיעה, שחבר הכנסת תופיק טובי מת-

ב. עניני סדר-היום

בגבולות של שלוש שעות וחמש עשרה דקות לכל נואם. מחר בבוקר תישמע הרצאתו של שר-האוצר על הצעת החוק לפיקוח על מטבע-חוץ, תשי"ב — 1951. אולם לפי בקשת כמה מחברי הכנסת לא יתקיים מחר הדיון על חוק זה; הדיון יתקיים רק בשבוע הבא, ואם ייוותר זמן, יתקיים מחר בבוקר הדיון בסעיפים ח' וט' של סדר-היום.

היו"ר ז. שפר :

ברצוני להודיע לראשונה על סדר הדיונים בישיבה. סדר-היום מונח על שולחן חברי הכנסת, וסדר הדיון יהיה לפי הסדר הנקוב בלוח סדר-היום. היום נדון בסעיפים א', ב', ג', ד' ו' במידה שיספיק הזמן. הדיון על חוק האזרחות לא יהיה ויכות סיעתי, כלומר, הויכות יהיה

ג. שאילתות ותשובות

בעבודתם להגברת הייצור, לקויה לדעתי בהפרזה ובהכ" ללה יתרה. בזמן האחרון הגבירה המשטרה פעולתה בשט" חי הפרדסים, ונאסרו מאות אנשים, והמצב הוטב במידה ניכרת.

היו"ר ז. שפר :

נשמע עתה תשובות השרים לשאלות. נתחיל בש" אילתה מספר 20 של חברי הכנסת ה. אריאב אל ראש" הממשלה.

לשאלה השנייה. כמוכ"ן ידוע לנו היחס מצד השופ" טים, אם כי גם כאן מכליל השואל יותר מדי; לא מצד כל השופטים חסר יחס מתאים לגבי מעשיהם הפקרות, אם כי בלי ספק כמה פסקי דין קלים בעבירות חמורות עוררו בציבור הרגשה שפסקי דין מסוג זה מעוררים העבריינים במעשיהם הפליליים.

לשאלה השלישית. נכון הדבר שכוחות המשטרה בשעה זו אינם מספיקים, ואם כי הממשלה אישרה הגברת כוח המשטרה, לא קל לגייס האנשים המתאימים בגלל תנאי המשכורת וביחוד בגלל היחס הבלתי-הוגן שמגלים כלפי השוטרים חלקי ציבור חשובים, עתונים וגם כמה מחברי הכנסת, במילוי תפקידם הקשה.

לשאלה הרביעית. הממשלה החליטה, כאמור, להגדיל כוח המשטרה, והיא מעיינת עכשיו בהצעת-חוק להחמיר בענשים נגד עבריינים, אולם אין הממשלה רשאית ואין היא צריכה לתת בשום מקרה הוראות לשופטים. על השופטים להיות כפופים אך ורק לחוק ולרגש האחריות והיושר אשר בלבם.

ולבסוף עלי להדגיש, כי אין להטיל על המדינה ועל כוחות המשטרה כל האחריות לשמירה; על החקלאים עצ" מם להגביר השמירה במשקם, כפי שהדבר נהוג בכל העולם.

1. גניבות רכוש ותוצרת חקלאיים חברי הכנסת ח. אריאב שאל את ראש-הממשלה ביום י"ג בחשוון תשי"ב (12 נובמבר 1951) :

1. הידוע לכבוד ראש-הממשלה, כי גניבות רכוש ותוצרת חקלאיים נמשכות ביתר שאת בכל רחבי הארץ ומסיבה זו רפו ירי החקלאים בעבודתם להגברת הייצור?
2. הידוע לכבוד ראש-הממשלה, כי חוסר תחיקה מחמירה, וחוסר יחס מתאים לנסיבות מצד השופטים לגבי מעשיהם הפקרות מעוררים את העבריינים במעשיהם?
3. הידוע ראש-הממשלה, כי החקלאים אינם מקבלים עזרה מספיקה מהמשטרה, שהיא רפת-אונים לאור ממדי פעולתה המצומצמים, ולאור יחסם של השופטים המקילים בעונש העבריינים?
4. לנוכח רצון הציבור והממשלה להגברת הייצור, האם יוכל ראש-הממשלה להודיע מה הם הצעדים הממ" שיים שנקטו על-ידי הממשלה בקשר לארגון משטרה מספיקה ויעילה למלחמה בסושיעים, הוצאת תחיקה מת" אימה והוראות לשופטים?

ראש-הממשלה ד. בן-גוריון :

לשאלה הראשונה. ידוע לנו שרבו הגניבות והפש" עים, אם כי הנחת השואל שמסיבה זו רפו ידי החקלאים

העתק של האגרת הרצופה לשאלתה המקורית נשלח בזמנו למוסדות ואישים רבים וכן לשר-הבריאות.

ברצוני לשאול את כבוד השר :

1. האם ערך חקירה בענין הפיטורים השירותיים הנ"ל ?
2. האם מותרים פיטורים פוליטיים במוסדות העו-
מדים תחת פיקוחו ?

3. האם בדעתו להחזיר את האחות מרי עבדו לע-
בודתה ולהזהיר מפני הישנות מעשים כגון אלה ?

שר-הבריאות י. בורג :

מרי עבדו, אחות מעשית, נתקבלה לעבודה בבית-
החולים הממשלתי בנצרת לתקופת נסיון ככל אחות בשי-
רות מוסדות הבריאות.

אחרי תקופה קצרה, שעבדה בכיתה-החולים, נמצאה בלתי-מתאימה לתפקידה ופוטרה. היא פנתה אלי בערעור
על פיטורים, שלפי דעתה נעשו על רקע פוליטי.

הנני לקבוע :

1. נעשתה חקירה עליידי המשורד הראשי על סיבת
פיטוריה. לפי דברי מנהל המחלקה ולפי דברי האחות
הראשית של בית-החולים בנצרת הפריעה הנ"ל למהלך
העבודה הסדיר והמקובל בבית-החולים.

2. עור לא קרה מקרה אחי, שאחות פוטרה מעבדו
דתה מסיבות השקפות פוליטיות במוסדות הנמצאים תחת
פיקוח משרד-הבריאות, ואין בדעתי ובודעת העובדים האח-
ראים של משרד-הבריאות לשנות את הנהוג הזה.

3. אחרי שיחה אישית עם האחות מרי עבדו במש-
רד-הבריאות, סודרה הנ"ל בעבודה בבקבוק אחר לשם נסיון
שני.

אבקשך להבא, בקביעת הנדון של השאלתה, לא לק-
בוע כעובדה את הענין שעליו אתה שואל.

חיים אריאב (הציונים הכלליים) :

האם מוכן ראש-הממשלה להסכים, שלאחר הגברת
השמירה, אשר נעשתה עליידי התקלאים ואשר הביאה
להוצאות כבדות למדי, למניעת מעשי-הפקרות מאורגנים
כפי שהם קיימים, השמירה היא מתפקידה של המשטרה
ואחריותה של המדינה, והאם נעשו עליידי הממשלה צע-
דים לקראת שיפור תנאי משכורתם של השוטרים כדי
לעודד שוטרים ?

ראש-הממשלה ד. בן-גוריון :

על החלק הראשון כבר נענה חבר-הכנסת אריאב בת-
שובתי הראשונה. כמובן יש אחריות המדינה, אבל בעלי-
המשקים עצמם חייבים אף הם לשמור על משקם.
החלק השני בשאלה הנוספת מעוררת בעיה חדשה,
ואם תוגש לי שאלה ככתב — אענה עליה.

2. פ י ט ו ר י א ח ו ת ב ב י ת - ה ח ו ל י מ
ב נ צ ר ת

חבר-הכנסת מ. וילנר שאל את שר-הבריאות
ביום י"ט בחשון תשי"ב (18 בנובמבר 1951) :

בתאריך 2 בספטמבר 1951 נתקבלה מרי עבדו מחיפה,
רחוב עבאד מס' 86, לעבודה בבית-חולים בנצרת, בהמ-
צאתם של ד"ר נווק (רופא ראשי במחלקת הבריאות בחיפה)
והגב' קנטור (אחות ראשית במשרד-הבריאות בירושלים).

כעבור שבוע בלבד פוטרה האחות הנ"ל ללא כל
נימוק מקצועי. קדמו לפיטורים אלה, כמתואר עליידי הנ"ל
במכתב הרצוף לשאלתה המקורית, שיחות עם האחות
הראשית בבית-החולים, הגברת ביהם, אשר תבעה מהנ"ל
לעזוב את "קונגרס הפועלים הערבים", שאליו היא מש-
תייכת, ולעבור ל"ברית פועלי ארץ-ישראל". המסקנה
היכולה להתקבל ממצב זה לאור חוסר כל נימוק עניני
לפיטורים היא — כי הפיטורים היו שרירותיים ובוצעו
רק מסיבה זו, שהאחות הנ"ל משתייכת לארגון מקצועי
חפשי, "קונגרס הפועלים הערבים".

ד. חוק האזרחות, תשי"ב—1951 *

להעניק אזרחות למי שהיה רשום כמרשם התושבים ביום
1 במארס 1951 — יום הקניית זכות הבחירה לכנסת הש-
ניה — אשר ביום תחילת תקפו של חוק זה היה תושב
ישראלי, או שמיום הקמת המדינה עד יום תחילת תקפו של
חוק זה היה בישראל, או בתקופה זו נכנס לישראל כדין,

כן הוכנס תיקון בסעיף ביטול האזרחות, שלפי הה-
צעה הקודמת יכול היה שר-הפנים לבטלה לפי החלטתו.
בסעיף 12 נאמר :

(א) "מי שרכש אזרחות ישראלית בדרך של התאז-
רות, והוא —

(1) רכש את האזרחות על יסוד פרטים כוזבים; או
(2) נמצא בחוץ-לארץ שבע שנים רצופות ואין לו
קשר של ממש עם הארץ, יכול בית-משפט מחוזי, על-פי
בקשת שר-הפנים, לבטל את התאזרחותו."

עם קבלתם של שני תיקונים אלה יהיה החוק מושלם
יותר והולם את הרוח הדמוקראטית של מדינתנו. חוק
האזרחות הוא אחד מחוקי היסוד של המדינה, חוק המב-
טח שוויון מלא בנכויות ובחובות לכל אזרחי המדינה.

היו"ר ז. שפר :

אנו עוברים לסדר-היום — חוק האזרחות.

רשות-הדיבור לשר-הפנים.

שר-הפנים מ. שמירא :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אין בכונתי לחזור
קצת על דברי מיום י"ח בתמוז תשי" (3 ביולי 1950), שעה
שהבאתי את הצעת-חוק האזרחות לפני הכנסת הראשונה.
בזמנו נערך ויכוח ממצה ומאלף על החוק הזה, ואין לי
אלא להעיר כמה הערות עם הבאת החוק החדש לפני
הבית.

ועדת-הפנים ועדת החוקה, חוק ומשפט, שדנו בחוק
האזרחות, הכניסו בו כמה תיקונים והממשלה התחשבה
במידה רבה בהצעות הוועדות. בחוק המונח לפניכם עתה
תמצאו את התיקונים, בהתאם להשקפות שבאו לידי ביטוי
בדיונים שנערכו בוועדות. לפי הצעת-החוק הקודמת נהגו
האזרחות אוטומאטית: כל עולה לפי חוק השבות וכן שאר
התושבים הישראליים, שנרשמו במרשם התושבים עד יום
30 בנובמבר 1948, בחוק המונח לפניכם מציעה הממשלה

ישיבה כי"א חשון תשי"ב (20 נובמבר 1951)
— חוק האזרחות (שפירא, שפר, בריהודה) —

אזרחים, עד יום קבלת חוק האזרחות. מדוע איפוא ההגבלה השרירותית הזאת? — היא לא תתן לכם הרבה מבחינה מעשית, אך היא נושאת עמה ריח לא טוב של כוונה לא טובה. אני מציע לתקן דבר זה.

הדבר השלישי יש בו שתי מהדורות: מהדורה אחת בסעיף 7 (ב) האומר שמי שמבקש להתאזרח יעניק לו שריהפנים את האזרחות, "אם ראה זאת לנכון". אינני מוכן למסור את קביעת הענין לאיש אחד, ובכך אין כוון נתי דוקא לשריהפנים הדיוט, אלא לכל אזרח מדינת-ישראל אל שיהיה פעם שריהפנים ותהיה לו לפי החוק הזכות הזאת. אני מצטער מאד, אבל הנסיון בישראל מלמד שלעמים נותנים השלטונות זכויות יתיר לכמה וכמה מאלה שהיו למעשה קשורים באופן ישיר או עקיף הפעילים של המופתי, אם הם משרתים עכשיו את השלטון, ולעומת זה מעמידים אזרחים שלווים, שכאלו ברור לכל שיש לתת להם זכות שווה לשאר האזרחים, בתנאים יוצאים מן הכלל לשלילה. במשך זמן רב שללו מעשרות אלפי ערבים שקטים שנשארו במדינת-ישראל את הזכות לקבל תעודת הירשמה, תעודת זהויו וכדומה. מדוע יש להשאיר דבר זה גם להבא בידי איש אחד? גם כאשר היה הדין על חוק השבות העירתי על העובדה שהציעו לתת בידי איש אחד זכות השווה כמעט לזכות של פסק'דין מוות; להודיע ליהודי, שלפי חוק השבות הוא רשאי לבוא לארץ, שהוא "מעמיד בסכנה" את מדינת-ישראל ולסרב להרשות לו לבוא ארצה. שריהפנים אינו צריך אפילו להסביר את נימוקי סירובו. הפעם הרוצע דבר כזה בנוגע להתאזרחות. שריהפנים לא צריך אפילו להוכיח במה הנידון "מסכן" את מדינת-ישראל. די שיפסקו: "אינני רואה זאת לנכון" הענין נגמר בזה ואין דין ואין דיין.

אין למסור זכות כזו לאיש אחד, ויהיה הוא שריהפנים הטוב ביותר שיהיה אייפעם.

עכשיו באה תוספת אחת, שבצורה זו אינני מקבל אותה. זה מתבטא בשני סעיפים. סעיף אחד קשור בעבירה שעשתה (סעיף 12) ומדבר על מי שרכש את האזרחות על יסוד דברים כוזבים וכו', ושריהפנים רשאי לפנות לבית-הדין המחוזי כדי שהוא יוציא פסק'דין על שלילת אזרחות. אבל, הוא רשאי לפנות לבית-משפט גם לפי סעיף אחר (סעיף 21) אם ראה "שטובת המדינה מחייבת זאת". ייתכן שנעבור פעם על כל הקודם הפלילי שלנו, המורכב בחלקו מחוקים מימי התורכים והאנגלים ואינני יודע עוד מאיזו תקופה; ייתכן, שנכניס אז למסגרת העונשים על עברות גם את האפשרות לשלול אזרחות בגלל עבירות מסויימות. אבל אנחנו מחוקקים, צריכים לקבוע על איזו עבירה מותר לתבוע מבית-המשפט לשלול אזרחות. גם לבית-המשפט יש לתת הוראה מסויימת באילו מקרים מותר לו לעשות זאת ובאילו מקרים אין ברשותו לעשות כך. שאם לא כן ישבו השופטים בדין לא כשופטים. אומרים אצלנו שהשופט הוא מעל לכל המשחק הפוליטי. הוא צריך לראות את החוק כפי שהוא כתוב ועליו לדון לפי הכתוב. אבל בסעיף זה אינכם נותנים לו שום דבר שלפיו יוכל לשפוט אם ירצה לפרש את החוק באופן אובייקטיבי. אינכם אומרים לו מהי העבירה שעליה ייענש בן-אדם בשלילת אזרחות, ומה הן העבירות שאינן כרוכות בעונש כזה. זה נותן באופן חזק אפשרות לשכונע לא חוקי, אלא פוליטי, מצד שריהפנים לגבי השופטים. עליידי כך מכניסים את בתי-המשפט לענינים שהם יותר פוליטיקה מאשר חוק ומשפט. בזאת אתם מעמידים את המדינה בפני תקדים מסוכן מאד. אם בענין כזה יכול שופט לפסוק שלא בהת-

אני מבקש מהכנסת להעביר את החוק לוועדה, ואני מקווה שבקרוב נוכל לכרך על חוק האזרחות. שיחזש את הקשר המשפטי-מדיני שבין הפרט לבין מדינתו, אותו קשר שהיהודים היו חסרים אותו והיו עורגים אליו מאז ביטול העצמאות היהודית לפני אלפי שנים, ועד לחידושה בימינו אנו. את הקשר הזה חדש יחדש חוק האזרחות.

היו"ר ז. שפר:

לפי הסדר, בגבולות 15 דקה לכל נואם, רשות-הדיבור לחברי-הכנסת בריהודה ואחריו — לחברי-הכנסת קליבוב.

ישראל בריהודה (מפ"ם):

יש להצטער שחוק זה מוחזר שוב לקריאה הראשונה לכנסת השניה. שנה וחצי אחרי שהוגש לכנסת הראשונה, הלוואי ובכנסת השניה לא יעכבוהו אותם הכוחות ומאותן הסיבות לשנה וחצי נוספות; הצורם בחוק זה דחוף הוא וחינוי לרכבות רבות של אזרחי מדינת-ישראל. היעדרו מביא נזק לרכבות אנשים.

הנוסח שמציעה עתה הממשלה טוב במקצת מהנוסחה הקודמת. מסתבר, שהעבודה בוועדת החוקה של הכנסת הראשונה, היא בה כדי ללמד משהו, מבחינה זאת, את הממשלה. אבל לצערי לא הכל תוקן. לא אעמוד על כל הפרטים, אתעכב בעיקר על שלושה דברים שאני רואה אותם רצינים.

הדבר הראשון, שעליו כבר דיברתי מעל במה זו לפני שנה וחצי פהלה. שלפי חוק זה יש יותר מדי אפשרויות לאזרחות כוזבה. אנו, שלא נעמם אחרים, אנשים שרוב רובנו לא נולדנו בארץ הזאת, וגם מי שנולד — לא נולד באזרחות ישראלית. רוב-רובנו היתה לנו אזרחות אחרת, או שאנו אזרחי מדינות אחרות עד עצם הרגע הזה, וכל אותם מיליונים שהיו יבואו, יבואו מארצות אחרות ויהיו בעלי נתינות זרה. אם יישאר בחוק הנוסח הפשוט הזה: "רכישת אזרחות ישראלית אינה תלויה בויתור על אזרחות קודמת", הרי זה נותן אפשרות למאות אלפים — ועם גידול מדינת-ישראל, ייתכן גם להרבה יותר מזה — להתהלך במדינה כאשר בכל אחד מכיסייהם פאספורט אחר ואזרחות אחרת. דבר שבמדינות אחרות הוא נסבל אולי מפני שהוא יוצא מן הכלל, יכול ליהפך אצלנו לכלל, על כל התוצאות השליליות מאד הנובעות מכך — לעתים גם לגבי הפרט, וברוב רובם של המקרים לגבי המדינה.

לכן סבורני שבעיבוד פרטי החוק צריך יהיה, אם לא לבטל לגמרי אפשרות זאת (וגם על כך יש לחשוב ברצינות). הרי על כל פנים, להגביל אפשרות זאת עד למאד. ענין שני, שגם הוא נוסח יותר טוב מאשר בפעם הקודמת אבל גם בו לא הספיקו הכוחות לתקן באמת את המעוות, הוא זה: מודובר כאן על כך שרק מי שערב הק' מת המדינה היה נתין ארץ-ישראלית וביום 1 במאסר 1951 היה רשום כתושב לפי פקודת מירשם התושבים, ייחשב לאזרח.

בפעם הקודמת היה הדבר מובן לפחות מצדכם. הכ' וונה היתה שלילית: רצו לשלול מחלק הגון למדי של אזרחי מדינת-ישראל ערביים את אזרחותם, אך אז היה מובן למה אתם מתכוונים והיה קל יותר להוקיע זאת וללחום נגד זה. אבל מה היא הצעה עכשיו?

מדוע לומר "ב-1 במאסר היה רשום כתושב"? מדוע לא לומר "ביום כניסת החוק לתוקפו"? שהרי עד יום קבלת החוק אין איש מאתנו אזרח ישראל. בחוק הבחירות היה כתוב "תושבי ישראל" ותו לא. כולנו תושבים, ולא

המעשים הפוליטיים שלהם. לכן, נתונה לשרהפנים הר" שות לפסול את האנשים האלה ולא לתת להם אזרחות.

אני רואה בכך אמצעי יסודי שהשלטון זכאי לקיימו בידי. לדעתי יש לפסול דבר זה בידי שרהפנים. אמנם נכון הדבר לשרהפנים עומד בכליזאת תחת פיקוחם של הממשלה כולה, של הכנסת וועדותיה ושל כל מיני גופים אחרים המפקחים על פעולות השר גם כשהדבר נתון לשי- קול דעתו בלבד. לדעתי יש לשמור על זכות זו של שר הפנים ואין לערער עליה.

חבריהכנסת ברייהודה ערער על הנאמר בסעיף 6, פסקה 2. שם כתוב: „רשאי בית־משפט מחוזי, על־פי בקשת שרהפנים, לבטל את אזרחות, אם ראה שטובת המדינה מחייבת זאת“. חבריהכנסת ברייהודה מתנגד לכך ששרהפנים יורשה לפנות לבית־משפט ולהציע לבטל את אזרחותו של מישהו. הוא חושש שדבר זה יש בו פגיעה בכוניות האזרח, בחופש האזרח במדינתנו. נדמה לי שחבר הכנסת ברייהודה שכה להסב את שימת לבנו לכך שהמ" דובר הוא לא באזרחים בכללם, כי אם באזרח ישראלי הנחשב גם לאזרח חוץ ותושב חוץ. כשאומר „רשאי בית־ המשפט המחוזי על פי בקשת שרהפנים, לבטל את אזרחותו“, פירוש הדבר שישנם כאן נתונים ידועים האומרים שאדם זה הוא גם אזרח חוץ, ואם מבטלים את אזרחותו בארץ — אין הוא נשאר ללא כל אזרחות, אלא הוא יכול להחזיק באזרחותו הקודמת.

נוסף על כך, האדם שמדובר בו הוא תושב חוץ, איננו תושב הארץ; כלומר זהו אדם שאין עליו פיקוח מספיק מצד שלטונות המדינה, והוא כאילו יצא משיפוטת של המדינה בכל הנוגע לאזרח חיוני ולפעולותיו. אשר לאנשים כאלה — יכול שרהפנים לפנות לבית־המשפט המחוזי ולבקש לבטל את אזרחותם. כאן כתוב „...אם ראה שטובת המדינה מחייבת זאת“. מדוברי זכריהכנסת בר־ יהודה נתקבל הרושם שדברים אלה מתייחסים לשרהפנים, כלומר אם שרהפנים „ראה שטובת המדינה מחייבת זאת“, ולא כן הדבר, המלה „ראה“ מתייחסת לבית־המשפט המחוזי. זי, כלומר שבת־המשפט המחוזי צריך לראות ולהיווכח, ולהיות משוכנע „...שטובת המדינה מחייבת זאת“. אולם אין לשכוח כי אדם שהוא תושב חוץ, ואשר יש לו אזרחות אחרת, עלול לפעמים לפעול בחוץ־לארץ לרעת המדינה, אם כי הוא התאזרח בה. במקרה כזה מובן שה צדק מתיר לבקש את ביטול אזרחותו. יש לתת זכות זו לשרהפנים ולאפשר לו לפנות לבית־המשפט לבקש את ביטול אזרחותו של אדם כזה.

אין לנו כל ספק, כי בית־המשפט יתייחס לדבר זה במלוא הרצינות וידרוש ויחקור אם אמנם טובת המדינה מחייבת זאת — כלומר את ביטול אזרחותו. זהו אחד מאמצעי ההגנה שהמדינה זקוקה להם מפני אזרחים הפוֹ- עלים בניגוד לצרכי המדינה.

אלה הן הערותי הכלליות לגבי החוק. אשר לפרטים האחרים, שהם בעיקר טכניים וקשורים בניסוח החוק — ודאי תדון בכך הוועדה. אני מקווה שהיא תביא את פרי דיוניה בכל הנוגע לחוק עוד לפני גמר השנה האירופית הזו, ואנו נוכל לקבל את החוק הזה.

מרדכי נורוק (המורחי):

בית גבוה. אני מקדם בכרכה את הצעת חוק האזרחות, אשר הציבור הרחב חיכה לו זה כבר. החוק, בכללו, הוא דמוקראטי ומתאים לתנאינו — תנאי קיבוץ גלויות. בכל זאת אני מוצא בו ליקוי אחד. אחרי מלחמת־

אם לעבירה מסויימת שהוכחה ושצויינה במפורש בחוק, ייתכן, שמחר תרחיקו לכת גם בעשרות עניינים אחרים. זהו תקדים מסוכן למעמדו של המשפט במדינת־ישראל ולמעמדו של החוק במדינת־ישראל. אין לקבל בשום אופן דבר מסוג זה.

יעקב קליבנוב (הציונים הכלליים):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, לא היה ברצוני להרבות דברים על הצעת החוק הזו. לאחר שדיברו והתווכחו עליה בכנסת הראשונה, הן בקריאה הראשונה והן בישיבות המרובות של הוועדה. נדמה לי שהנוסחה שהוג"ה לנו כעת היא נוסחה מפורטת לגבי זו שעובדה על ידי הוועדה, ויש לקדם בכרכה ולהודות בכך שבכמה וכמה טעמים עשתה הממשלה צעדים רבים להשבת הצעת החוק הזו. יש גם לקוות שהוויכוח בקריאה הראשונה בבית הזה והוויכוחים בוועדה לא יימשכו זמן רב ובקרוב בימינו נוכח שחוק זה יתקבל עלייני הכנסת בקריאה סופית, יאושר ויפורסם וייכנס לתוקפו. רבה מאד הצפיה לחוק הזה, שכן רבים הקשיים שבהם נתקל התושב והאזרח שלנו מפאת היעדרו של חוק האזרחות.

אולם ישנם כמה וכמה עניינים שברצוני להעיר עליהם, בהם בייחוד לאחר הופעתו של חבריהכנסת ברייהודה, כי עלי להסביר את התנגדותי לדעות שהביע.

לפני שאגש לעצם הענין, ברצוני להעיר את תשומת לבו של שרהפנים, בעל הצעת החוק הזו, על הסתירה הקיימת בין הנאמר בסעיף 1 (ב), שרכישת אזרחות יש־ ראלית אינה תלויה בויתור על אזרחות קודמת, ובין הנאמר בסעיף 6(7), שאחד התנאים לקבלת אזרחות יש־ ראלית לבגיד שאיננו אזרח ישראלי הוא ויתור על אזרחותו הקודמת. או שנפלה כאן טעות בשל אי־שימת לב, ואז יש למחוק את הסעיף הזה, או שיש כוונה מסויימת בהכ־ נסת הפיסקה הזו. אם הממשלה באמת סבורה שיש להכ־ ניס את הפיסקה הזו, הרי זוהי סתירה גלויה ויש לישבה. אני כשלעצמי סבור שיש למחוק את הסעיף 6(7).

כעת ברצוני לעמוד על השאלות שנגע בהן חבר־ הכנסת ברייהודה. הוא מתנגד לנוסח של סעיף משנה ב' של סעיף 7: „מבקש להתאזרח, שיתקיימו בו התנאים המדורברים בספקה ח', ועניק לו שרהפנים, אם ראה זאת לנכון, את האזרחות הישראלית, לאחר שהמבקש הצהיר הצהרה וכו'“. חבריהכנסת ברייהודה חושב שלא נכון למסור לשרהפנים סמכות להחליט ולפסוק אם לתת למי־ שהו אזרחות או לסרב לתתה לו. דעתי היא הפוכה. אני חושב שיש לתת סמכות כזו לשרהפנים. התאזרחות של אדם שלא היה אזרח ולאט מגיעה לו אזרחות ישראלית לפי סעיף 2, אלא שהוא סתם מבקש להתאזרח, מוכרחה להיות מותנית ברצונו ובסמכותו של השלטון. ובמובן זה שרהפנים מייצג את השלטון. בכל הארצות מקובל ששרהפנים או מיניסטר אחר שהדבר נמסר לידו יכול להחליט על דעת עצמו לסרב לתת אזרחות לאדם מסויים, גם אם יש לו כל הנתונים הדרושים לתת התאזרחות. הוא יכול לפסול אורח מסיבות הנראות לו. אחד האמצעים להגנת המדינה מפני אנשים בלתי רצויים, גם אם הם ממל־ אים את התנאים הדרושים לאזרחות, היא ההגבלה הזאת. שרהפנים יכול לנוע מאדם מסויים את האזרחות אם בשל אופיו הפוליטי או מפאת אופיו המוסרי, אם המדינה רוצה להגן על עצמה מפני אנשים שאינם רצויים, עליה לקיים את ההגבלה הזאת. ישנם אנשים שאינם רצויים למדינה לא מפאת השקפותיהם הפוליטיות, אלא מפאת

ישיבה כ"א, כ"א חשון תשי"ב (20 נובמבר 1951)
— חוק האזרחות (נורוק, בן צבי, הררי) —

כבר הקדימני חבר-הכנסת קליבנוב ואמר, שישנה סה"י רה ידועה בין סעיף 1 (ב) האומר: רכישת אזרחות ישראל לית אינה תלויה בויתור על האזרחות הקודמת, ובין סעיף אחר שבו נאמר, שאדם יכול לקבל אזרחות ישראלית אם, בין שאר התנאים, ויתר על האזרחות הקודמת. אך אני חולק על מסקנותיו. אני חושב, שמצב זה של אזרחות כפולה, של אזרחות רורבית, הוא מצב לא בריא, ונראה לי שכל הסעיף 1 (ב) הוא מיותר וצריך למחוק אותו. לא הייתי מציע סעיף האומר, שרכישת אזרחות ישראלית תלויה כתנאי בויתור על האזרחות הקודמת. אני חושב שזה יכול להיות — אך בסייגים ידועים, דהיינו, באופן זמני; ואין זה יכול להיות תנאי מוקדם. אני רוצה, שאזרחות ישראלית תתקבל במידה הגדולה ביותר, ושזה יביא הצלה ועזר ליהודים הזקוקים להצלה מהגולה. לפעמים אי אפשר לדרוש כתנאי קודם, שהאדם ויתור על אזרחותו הקודמת, אך מאידך גיסא לא ייתכן, שאדם החי בארץ במשך שנה, שנתיים ויותר, יישאר בקביעות בעל נתינות כפולה. לזה צריך למצוא את התיקון המחייב את האדם, במשך שנה או שנתיים לאחר שהציע ודרש את האזרחות, לעשות הכל לשם ויתור על האזרחות הקודמת. לפעמים אין הדבר פשוט, כי ישנו ממשלות שאינן משחררות על נקלה או בכלל אינן משחררות אדם שנוגד בארצו, אך מכל מקום דרושה הצהרה מצד האדם המתאזרח שהוא מוכן לוותר על אזרחותו הקודמת. ישנה חשיבות לדבר, כי לפעמים יכול להיות קונפליקט בין חוקת ישראל ובין החוקה של אותה ארץ, ותתעורר השאלה, אינו חוקה היא הקובעת, ואז צריך שיהא ברור, שהאזרחות הישראלית היא הקובעת. הדבר הפשוט ביותר במקרה זה הוא לוותר על האזרחות הקודמת. אני אציע בוועדה, שת דון בסעיף זה ותמצא ניסוח מתאים לו. התוכוחנו בתוך הוועדה גם על סעיף 7 (ב), היתה שאלה, אם להשאיר לשר הפנים את הזכות, שבמקרה שיראה לנכון יבטל אזרחות ישראלית בסעיפים מסויימים, למשל בסעיף 7 (ב), לאחר ויכוח היה רוב הוועדה בדעה, שאנו צריכים להגן גם על המדינה ולתת יכולת לממשלה — כלומר לשר הפנים — להגן על האינטרסים של המדינה. וזאת אין יכולים לעשות אם לא תיתן לו יכולת במידה מסויימת לפסול, לעכב או לשים וויטו על אזרחות. שר הפנים יכול במקרים כאלה שמדובר עליהם בסעיף ז' לתת את האזרחות אם יראה לנכון, ואם לא יראה לנכון — לא לתת את האזרחות. זוהי הגנה הכרחית. בתנאים שאנו נמצאים בהם יכול לקרות, שמתן אזרחות במקרה מסויים לאדם לא רצוי, יגרום נזק למדינה. אני עומד על כך, מובן, שיש פרך להצהרה או לשבועה על נאמנות, אף על פי שהאדם המוויף עלול גם להישבע לשקר, אך בכל זאת, זה יפורסם ויתן גם יכולת להעמיד אותו לאחזיות מיוחדת. לכן יש בזה ענין של הגנת המדינה.

מכיוון שרוב הדברים סוכמו בוועדה, נראה לי שבי צורה זו משוכלל החוק וטוב בהרבה מן החוק הקודם, ומשום כך יש להעביר אותו לוועדה, וההערות הבאות יכולות להיות נידונות בוועדה, ואחר כך יימסרו לקריאה שניה.

יזהר הררי (המפלגה הפרוגרסיבית):

כנסת נכבדה. זהו הפעם השני שהכנסת דנה בקריאה ראשונה בחוק האזרחות. כבר צויין שחוק זה, בשינויים קלים, הוגש לכנסת כבר לפני שנה וחצי. הקריאה הראשונה התקיימה ב־27 ביוני 1950. החוק הועבר לוועדה ב־11 ביולי 1950. לאחר דיונים ממושכים מאד בוועדה

העולם הראשונה כמו מדינות חדשות, ואז ניתנה הרשות לאלה שגילו על אדמתן של מדינות חדשות אלה, או שישבו בה מקודם ישיבת קבע, אבל נמצאו בשעת הקמת המדינה מחוץ לתחומה — אנשים אלה יכלו להצהיר בקונסוליות על דבר אופציה לאזרחות וזוהו לעשו לאזרחי המדינה החדשה.

אשר לעם היהודי — הרי אנו נתקלים בזה, שרבים מאחינו יושבים בחוץ לארץ, והמה אינם אזרחי המדינות שבהן הם יושבים זה שנים רבות, ואין זה באשמתם הם. פגשתי יהודים רבים בארצות אירופה ובאמריקה הדרומית שקשה להם מאד לקבל את האזרחות, למרות שהם יושבים שם וישבת קבע זמן רב יותר מאשר נדרש כדי לקבל את האזרחות.

אני מכיר מדינה אחת באירופה המערבית, מדינה דמוקרטית ותרבותית מאד, המביטה על הושביה היהודים, יוצאי אירופה המזרחית, היושבים בה עשרות בשנים, בעין לא יפה וחושבת אותם לאזרחים ממדרגה אחרת שאינם ראויים ליהנות מזכות אזרחות זו, אשר ממנה הננים רק יחיד סגולה — מתבוללים קיצוניים. היהודים האלה הם מחוסרי אזרחות כמו „הנאנסינסיטים“, על שם החוקר הנורבגי נאנסן, עליו השלום, שעל שמו נקרא החוק הנוגע לאנשים מחוסרי אזרחות, אחרי מלחמת העולם הראשונה, ברוב ארצות אירופה.

טיפלתי בשעתו במוסדות הבינלאומיים להטבת גורלם של הנאנסינסיטים האלה וידועות לי היטב התלאות שעברו עליהם, ובעיקר סבלו אחינו בניישראל מחוסר מולדת.

בשביל ההונגרים בצ'כוסלובקיה, רומניה ויוגוסלביה, למשל, דאגה ממשלת הונגריה, וכך נהגו גם מדינות אחרות. ולפיכך רצוי מאד, שביחס לסוג כזה של יהודים תיתן לנציגותנו בחוץ לארץ הרשות להמליץ לפני שר הפנים מדי פעם בפעם להעניק זכות אופציה ליהודים כאלה.

אני מוכן להסכים לכך, שמפני סיבות שונות לא כל הרוצה ליטול, יבוא ויטול. הקונסוליה צריכה לבדוק ולעמוד על המהות המוסרית והלאומית. אבל, חובתנו — חובת המולדת — היא לעמוד לעזרתם של יהודים כאלה. יש ביניהם ציונים ותיקים, שפעלו הרבה בשביל בנין ארצנו ותחית עמנו. עדיין אין להם האפשרות לעלות ארצה, ויש להם בוודאי הזכות לדרוש מאת מדינת ישראל שתיקח אותם תחת חסות כנפיה.

ישנו עוד נימוק חשוב לכך. לעת מצוא אנו יכולים לנצל את האזרחים האלה לצרכי גיוס לבטחון, כי מספרם עולה לרובות רבות.

אני מבקש שהכנסת תענין בכבוד ראש בכעיה זו.

יצחק בן צבי (מפא"י):

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה. הוויכוח מתקיים כבר זו הפעם השנייה, ורק משום כך כבר נבדק ונדוש הענין. הוא היה בוועדה הפנים ובוועדת משנה. ועובדה היא שאף אחד מן הנואמים אינו מנצל את כל הזמן שניתן לו, וגם אני אין כוונתי לעשות זאת, ואסתפק בכמה הערות.

הוויכוח בחוק זה לא היה לפי קו המפלגות, ובכל הסיבות היו דעות שונות בגידון זה. גם לי היו כמה הערות, ולא תמיד זכיתי לקבל רוב בוועדה, ואיני יודע מה יהיה בוועדה הבאה. על כל פנים אני מוצא לנכון לעמוד על שנים שלשה סעיפים.

שוב הוא שאותו יהודי הוא אזרח ישראלי, וכזה אנו רואים אותו. זהו הרעיון היסודי של החוק, זהו גם היסוד שברעיון האזרחות במדינת ישראל.

הנקודה השנייה, שלא רבים רואים אותה, היא האפ"ם שרות המסוימת כמעט הנזכרת בסעיף 7 (ב), ששרהפנים יוכל לוותר על כל הנתונים הדרושים למתן אזרחות. אם בשעה מסוימת ביום מן הימים יהיו קיבוצים יהודים בגולה צפויים לנגישות ולרדיפות, ותהיה אפשרות לה" צילם על-ידי כך שתוקנה להם אזרחות ישראלית בטרם יעלו ארצה, ואולי גם מבלי שחשבו לעלות ארצה, ואפ"ם שרות זו תהיה הדרך היחידה להצלתם, יוכל שרהפנים (כך קיבלה הוועדה לפי הצעתו) לוותר על כל הדרושות הרגילות והטבעיות בחוקי אזרחות ולתת להם את האזרחות הישראלית. יכולים להיות מקרים, שמדינה אחרת תהיה מוכנה לתת להם זכות מעבר כדי להגיע לישראל רק אם יהיו נתונים ישראליים. ואז אנו, בתוקף החוק, נוכל להקנות לקיבוצים גדולים אזרחות ישראלית, באופן אוטומטי, על מנת להשיג אפשרות מעבר למדינה המוכנה להעבירם רק אם יש להם אזרחות ישראלית. המדינה הישראלית נוצרה כדי להציל קיבוצי יהודים, יש להניח שיתקבל הרעיון הנה, המאפשר לשרהפנים לוותר על דרישות מסוימות בחוק, במקרה שביום מן הימים יוכלו הממשלה והמדינה לבוא לעזרת אותם הקיבוצים היהודיים. אם מקבלים את הרעיון הזה, טבעי הדבר שבחוק זה ניתנות סמכויות גדולות לשרהפנים.

אינני מסכים לדעתו של חבר-הכנסת ברייהודה אשר התפלא ששרהפנים יכול, אם יראה לנכון, לא לתת אזרחות ישראלית, בתוקף סעיף 7 (ב), אזרחות ישראלית לאלה שאינם באים לפי חוק השבות אינה דבר שבזכות; זהו דבר שהם משתוקקים לו ומבקשים לקבלו, והוא ניתן להם אם הם ראוים לכך. מן הראוי שמוסד רשמי כלשהו יחליט אם לתת את האזרחות ויתר האיש ראוי לה, ואין משרה ומוסד מתאימים לכך יותר משרהפנים. אי אפשר לקבוע מסמרות ומסגרות, השיקול מוכרח להישאר בידי שרהפנים. כי אם מחד יגיע ארצה, נניח, מנהיג נאצי ידוע, וישב בארץ במשך אותו מספר השנים הנדרש לפי החוק, ויצהיר את ההצהרות הנדרשות בחוק, וימלא אחרי כל דרישות החוק, לא נצרה שהוא יהיה אזרח ישראלי. אין אנו יכולים לכתוב בחוק, שבמקרה והיה האדם נאצי, לא יוכל לקבל אזרחות ישראלית. במקרה כזה, אם שרהפנים, לפי שיקול דעתו, יראה לנכון לא לתת את האזרחות — לא יתן אותה. יתר על כן, אם אותו מנהיג נאצי הצליח להתאזרח אזרח של מדינה אחרת, אומנם, מבחינת המדינה, אין זה מעניין כלל וכלל ואין זה צריך כלל להעסיקנו. לדידנו היהודי הבא ארצה הוא אזרח ישראלי, ואנו נתייב אותו בכל החובות שאזרח ישראלי במדינה חייב בהן.

לעומת זאת, במקום אחר נאמר כי המתאזרח צריך לוותר על נתינותו הקודמת. אני מבין כי הוראה זאת מכוננת למתאזרח מצדו. אך נראה לי כי גם בסעיף זה יכולנו לוותר על הדרישה הזאת, למען האחידות בחוק. נדמה לי שיוכלנו להסתפק בענין זה כנאמר בסעיף 1 (ב), הקובע כי רכישת אזרחות ישראלית אינה תלויה בויתור על אזרחות קודמת. אין זה מעניין אותנו מה תהא דעתן של מדינות אחרות על אדם זה אחר, שאנחנו רואים בו אזרח מדינתנו בכוח. אין אנחנו מעוניינים גם לכפות על אדם לוותר על אזרחותו במדינה אחרת כשאין הוא יכול לעשות זאת בתוקף חוקי אותה מדינה. לדידנו הדבר ה-

ולאחר עיכובים שונים, הוחזר החוק לקריאה שלישית לכנסת הראשונה ב-23 במאי 1951, היינו לפני חצי שנה. מתפלא אני על שרהפנים לא ניסה להסביר מפני מה לא דנה הכנסת בחוק זה במשך תקופה כה ממושכת, אף על פי שדרושות היו רק שתיים וחצי כדי לסיים את הדיון בו וכדי שיהיה למדינתנו חוק אזרחות. יתכן ששרהפנים יש לו הצדקה לכך: אנו עומדים עתה בפני ממשלה חדשה שאינה אחראית למה שעשתה הממשלה הקודמת. ייתכן שנשיאות הכנסת, היא אשר צריכה להסביר מדוע לא הובא חוק זה לידי סיומו וקבלתו במשך תקופה כה ארוכה.

בראותנו שהחוק הושהה וכי קיימת מעין תעלומה סביבו, הגישה סיעתנו לפני שבוע הצעה לסדר-היום בניהן זה. הצענו להביא את חוק האזרחות כפי שיצא מידי ועדת החוקה לקריאה ראשונה בכנסת. הצעתנו זו לא הגיעה לדיון ביום שבו נדונו בכנסת ההצעות לסדר-היום. בינתיים, לשמחת כולנו, נודרה הממשלה והגישה מצדה את החוק. נדמה לי שעתה דרוש מאמץ כללי מצד כל חברי-הכנסת כדי לסיים את קבלת החוק במהירות האפשרית. מורו שיש לנו מדינה ואין לנו אזרחים. ריבונותנו וממלכתיותנו אינה שלמה כל עוד אין לה צורה משפטית-חוקית. כל עוד לא ברור מי הם, מי יכולים להיות ומי נחשבים אזרחי המדינה, שהיא כה יקרה לנו. אנו נתונים במצב מורו ששלוש שנים לאחר הקמת המדינה עדיין אין לנו מסגרת חוקית הקובעת מי ומי הם אזרחיה. עדיין זוהי מדינה של נושבים ולא מדינה של אזרחים.

נדמה לי כי היינו מיטיבים עשות אילו ויתרנו על הוויכוח בקריאה ראשונה והעברנו את החוק לוועדה מיד, מתוך הסכמה הדדית. אבל כיון שכמה מחברי-הכנסת עוררו כאן כמה בעיות, רואה גם אני חובה לעצמי להעיר הערות מספר. נראה לי ששני הדברים החשובים ביותר בחוק, הדברים האופייניים המציינים אותו הם (א) האזרחות הכפולה (ב) האפשרות להקנות אזרחות לאנשים הנמצאים בחוץ-לארץ ושעוד לא היו במדינה — אפשרות שלא רבים שמו לב אליה.

אשר לאזרחות הכפולה. הרעיון המוצע בחוק, לפי שר אזרחות כפולה אזרחי ישראל, נובע מהצביון המיוחד של העם היהודי, כי כל יהודי הוא אזרח המדינה בכוח. אם הגענו למסקנה, וקבענו כך בחוק השבות, שכל יהודי המגיע למדינת ישראל נעשה באופן אוטומטי אזרח המדינה — ממילא מובן שעלינו להכיר באזרחות כפולה, כי על-ידי הקניית אזרחות שלנו ליהודי הבא ארצה, אין אותו יהודי פוסק להיות אזרח של מדינה אחרת. אומנם, מבחינת המדינה, אין זה מעניין כלל וכלל ואין זה צריך כלל להעסיקנו. לדידנו היהודי הבא ארצה הוא אזרח ישראלי, ואנו נתייב אותו בכל החובות שאזרח ישראלי במדינה חייב בהן.

לעומת זאת, במקום אחר נאמר כי המתאזרח צריך לוותר על נתינותו הקודמת. אני מבין כי הוראה זאת מכוננת למתאזרח מצדו. אך נראה לי כי גם בסעיף זה יכולנו לוותר על הדרישה הזאת, למען האחידות בחוק. נדמה לי שיוכלנו להסתפק בענין זה כנאמר בסעיף 1 (ב), הקובע כי רכישת אזרחות ישראלית אינה תלויה בויתור על אזרחות קודמת. אין זה מעניין אותנו מה תהא דעתן של מדינות אחרות על אדם זה אחר, שאנחנו רואים בו אזרח מדינתנו בכוח. אין אנחנו מעוניינים גם לכפות על אדם לוותר על אזרחותו במדינה אחרת כשאין הוא יכול לעשות זאת בתוקף חוקי אותה מדינה. לדידנו הדבר ה-

שיבה כ"א. כ"א חשון תשי"ב (20 נובמבר 1951)
— חוק האזרחות (הררי, בריהודה, בוגר, אידלסון) —

להיות כאן איכר, עובד אדמה, והואיל והיו לו נטיות לעבוד קולקטיבית, רצה להיות חבר בקיבוץ. אמרו לו, שבשביל זה הוא צריך לחבר ההסתדרות. נכנס היהודי להסתדרות; יעצו לו להיות חבר מפא"י — גרשם היהודי כחבר מפא"י. אחר־כך שאלו אותו לאיזה קיבוץ הוא רוצה להכנס: אם לקיבוץ הארצי, לקיבוץ־המאוחד, לחבר־הקבוצות, לקיבוץ של "הפועל המזרחי", או לקיבוץ של אגודת ישראל, ואינו דת עבודה יש לו? היהודי זה שהיה שנים רבות מורה לעברית בריאדי־דנייר, הביא לדוגמה סיפור שקרא בספר "אפס דמים" על עלילת־דם נגד יהודים, ושם מצא את התירוץ מדוע היהודים אינם רוצים להתנצר. אתם יודעים מדוע? — כי לאיזה דת נוצר רית יצטרפו: לפרוטסטנטים לקאלוויניסטים, או למי? יהודי זה רצה להיות איכר ואמרתי לו: אם אתה רוצה להיות איכר, לך למעברה, סוף־סוף אתה עולה חדש. ענה לי הוא: "קל לך לדבר על מעברה. ביקרתי בקיבוץ וראיתי שיש להם מכל טוב, מים לרוב, בתים יפים, יש להם בתי־חרושת המופעלים בכוח חשמל לתעשיית ברזל, לתעשיית צעים, יש להם רפתות עם פרות חולבות והם מוכרים את החלב, יש להם לולים עם תרנגולות דוגרות המטילות ביצים — למה לי ללכת למעברה? אני מכיר היטב את החיים בקיבוץ. יש לי חלק בשבוע קבוצות, שהצופים תלמידי יסוד אומרים, והכל שם בסדר". — והוא הוסיף וסיפר: "במקומה ישנו רחוב באורך של קילומטר, ברחוב זה יש צינור מרכזי, ומצינור זה מסתעפים צינורות לכל הצריפונים. בצריפונים ישנם ברוימ, אבל בברוימ אין מים, והאשה צריכה ללכת קילומטר עם הדלי כדי להשיג קצת מים. אין שם זכר לרפת; אין זכר ללול; אין שום מכשירי עבודה. בזה שבקיבוצים ישנם טרקטורים". — והוא מוסיף ואומר: "אין אני יכול להקריב את חיי, ולא עוד, אפילו לא דרש ממני להיות אזרח ישראל, ואני שואל: מדוע לא דרשו ממנו שיתור על הפספורט של בראויל ויהפוך לנתיב ישראלי? כדי שיוכל להסתדר צריך שיהא די לו בנתיבות ישראלית בלי שום תלות בעוד איהו מוסד בישראל, הוא צריך רק לקיים את דרישות הממשלה.

אינני רוצה לדבר כאן על השאלות האקטואליות ביחס לאש"ד או לשביתת הימאים. יש לי ידידים באגד והם שואלים: מדוע עלינו לפנות ולא להתקבל על־ידי מר נמיר? מדוע הימאים צריכים לפנות ולא להתקבל על־ידי מר חושי? הרי לשם זה ישנו שרת־חבורה, אני מצ' טער מאד, ששר התחבורה איננו כאן. פעם הלכתי עם שו' התחבורה אל מר כ'גוריון לבקור בביתו — הוא לא היה עדיין ראש ממשלה, זה היה בתקופת המאנאט — והצגנו לו שאלה, ודווקא שר התחבורה שאל: מדוע יש מנופול לחבורה בארץ־ישראל? מר כ'גוריון הסכים לנו, ואני חושב שצדק, שאנו נמצאים תחת שלטון עוין, ומי יודע מה יהיה המצב למחרת, לפיכך יש צורך שהתחבורה תהא בידינו, ואני חוזר ואומר שהוא צדק. אתם יודעים מה יכול היה לקרות ולולא היתה התחבורה מאורגנת ומרוכזת. איך היינו יכולים להתקיים בשנת 1936 או בשנת 1939? כל זה נכון, אך אני שואל: האם גם עכשיו, במדינת־ישראל, צריך להיות הפוסק בשאלות אלו משהו אחר ולא שר התחבורה? האמת בלי שום תלות בהיות הפוסק בשאלות אלו.

ברצוני להביא גם דוגמה מהשטח הנוגע לשר הבריאות. על דפי "דבר" מתנהלת מלחמה בין מר פרי ובין הר"ר שייבה. "דבר" חוזר וכותב על זה, אך אין הוא מזכיר כלל שקיים שר בריאות, שצריך להיות הפוסק במקרה זה.

השרים הנתונים בידי הכנסת כחומר ביד היוצר, כל זמן שקיים פיקוח ומסטר דמוקראטי, כל זמן שחזקה יכולה לשאול ולשמוע הסברים ונימוקים, כל זמן שתחבר־הכנסת בריהודה יכול לשאול שאילתות —

ישראל בריהודה (מפ"ם):
הנשאל יכול לא לענות.

יהור הררי (המפלגה הפרוגרסיבית):

לפי הסדר החדש, אין אפשרות לא לענות על שאילתות. כל עוד קיימים כל הנתונים שהזכרת, אין חשש להשאיר סמכויות אלה בידי השר ואין פתרון אחר אלא להשאיר את הסמכות בידו.

לאחר ההערות שהשמעת, אני פונה שוב לחברי הכנסת, שיעשו כולם מאמץ כדי לתת סוף־סוף למדינת חוק אזרחות מוצלח.

חיים בוגר (הציונים הכלליים):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה. בעוגג מיוחד אני מדבר כאן על חוק התאזרחות במדינת ישראל. אני השתתתי בשעתו בכברות: "יהודים, היו עותומנים", הדבר היה קשור אז בסכנות מסוימות. למשל, היו יהודים רוסים, שהממשלה הרוסית הכריחה את העותומנים להושיבם בבית־האסורים, ויהודים אלו דרשו להיות עותומנים. אלא שרבים מאלה גורשו על ידי ג'מאל פחה; וגם אני הייתי בתוכם, והוכרתי לחזור ולקבל פאספורט רוסי. אחר־כך נלחמנו בעד התאזרחות במדינת פלשתינה (א"י). דרשנו מאת היהודים שיתורו על הפאספורט הזר והיה אזרחים של הממשלה בארץ, במקרים רבים הצלחנו, וככל זאת ראינו לבסוף, שאלה שהיו בידם פאספורטים זרים ניצלו מצרות, למשל, כחבר הסוכנים גולדה מאירסון לא הלכה ללטרון, כי היה לה בכיס פאספורט אמריקני, ואת הרב פישמן (מימון) לקחו בשבת.

בבה אידלסון (מפא"י):

לא נכון.

חיים בוגר (הציונים הכלליים):

חכו רגע! אחר־כך תאמרו "לא נכון". עכשיו אני מדבר על כך, שאנו צריכים להשתדל שלא תהיה אזרחות כפולה. עלינו לעשות שינויים בסדרי חינוך, כדי שאזרחות כפולה זו לא תהיה נחוצה. אני מציע תוספת קצרה: "הצהרת הנאמנות למדינת ישראל משחררת את האזרח מכל תלות באיזו רשות אחרת במדינת ישראל או מחוצה לה".

או דוגמה אחרת. מדוע יהודים שישבו זמן מה במדינת־ישראל עוברים אותה וחוזרים לארצות שמהן באו? אני מסכים, וידי חבר־הכנסת ב'צבי, שאין זו שאלה מפלגתית. קראנו לא מזמן ב"דבר" מאמר של מר יוסף ברק על יהודי אחד שבא מאמריקה עם אשתו ולדיו, שכר לו חור — מה שקשה מאד בימים אלה בארץ — ורצה להיות נהג, אך בשום פנים ואופן לא יכול היה לקבל את המסטר הירוק — והיהודי חזר לאמריקה. שאלו אותו: מדוע אתה רוצה להיות דווקא נהג? "מדוע לא?" ענה הלה, והוסיף מה שקמעט על יהודי אומר, שהוא רוצה להרוויח כמו נהג, לבל תופעה כמו מורה ולעבוד עבודה מאומצת כמו פקיד ממשלתי. ברור, מה הביא אותו לעזוב את הארץ: הפאספורט האמריקני שבכיסו.

והנה דוגמה אחרת על יהודי שבא הנה מריאדי־זניירו, עוב שם את משרתו, עלה עם אשתו וילדיו, ורצה

לעולים היהודיים. לפי החוק המוצע עכשיו יכול להיות דבר מוזר מאד, תושבים ערביים שהלכו לבחירות ובהן בכנסת הזאת, שצריכה להעניק להם אזרחות, ערבים אשר הצביעו בעד מפא"י או בעד מפלגות הערביות התומכות בממשלה הזאת — ערבים אלה שהשתתפו בבחירות והצביעו כאשר הצביעו לאמיתו־שִלְדִבֶר, לפי חוק זה, אם יאושר, לא תוענק להם זכות אזרחות.

ההצעה הזאת — ההצעה הקודמת היתה גרועה פ"י כמה — קובעת 4 תנאים, שלפיהם יש להקנות זכות אזרחות לאדם בישראל: תנאי אחד — נתינות ארצישראלית; תנאי שני, רישום במרשם התושבים, ומשום־מה רק עד ה'1 במאָרס 1951; תנאי שלישי שאדם המבקש להתאזרח יהיה תושב, והחוק אינו מגדיר מה פירוש "תושב". תנאי רביעי: האדם שזכאי לדרוש את האזרחות חייב להיכנס למדינת־ישראל כדון.

לפי החוק לא מספיק תנאי אחד או שני תנאים כדי להעניק לאדם אזרחות, אלא צריכים להתקיים ארבעת התנאים גם יחד. למשל, אם אדם מסוים יירשם במרשם התושבים, אך לא היה נתון ארצישראלי, תישלל ממנו הזכות לקבל אזרחות ישראלית, וכן יכול הוא להיות אזרח ישראלי, אך אם לא הוכיח שנכנס כדון — לא יקבל אזרחות.

ארבעת התנאים האלה נותנים לאדמיניסטרציה את מאכסימום האפשרויות לשלול אזרחות מהמוני תושבים ערביים. הדבר נתון לשרירות־לבה של האדמיניסטרציה: ברצותה היא יכולה לרשום תושב, ברצותה היא יכולה שלא לרשמו; ברצותה היא יכולה להוכיח שזכאי יושב בארץ כדון, וברצותה היא יכולה להוכיח את ההיפך.

זוהי הצעת החוק המוגשת לנו. ומן הראוי שהציבור בכללו והתושבים הערביים, וביחוד חברי המפלגות הערבות התומכות בממשלה, יידעו איזו הצעת־חוק מגישה להם הממשלה "שלהם".

ברצוני להוסיף הערה אחרונה בענין האזרחות ד"כ פולה. כנכור, עוררה שאלה זו ויכות נרחב בכנסת הראשונה, ואני משתומם שהפעם נשמע רק קול ענות־חלושה. נמצא אפילו אחד, חבר־הכנסת הררי, אשר שיבח מאד את הסעיף הנדון. הוא ראה בו מעין תכונה מיוחדת של חוק־אזרחות ישראלי. לדבריו, מאחר שאנו רואים את כל היהודים כאזרחים בכוח, אין מתן האזרחות צריך לגרום אחריו באופן אוטומאטי את הוויתור על האזרחות הקודמת. רבותי, לשוא קשר חבר־הכנסת הררי כתרים להצעה זו. לאמיתו־שִלְדִבֶר נתנת הצעה זו לגאליזאציה לחול־שה, לחפץ העריקה, היא מצדיקה את הדין על ארצונם של יהודים הבאים מאמריקה ומאנגליה לשרוף אחריהם את כל הגשרים. סעיף זה נתון להם אפשרות להשאיר לעצמם את הפישפש האחורי בשעת סכנה, בשעת מבחן למדינת־ישראל. זוהי משמעות הצעת החוק הזה: מתן לגאליזאציה לעריקה מחזית ההגשמה, מחזית המלחמה במדינת־ישראל.

חבר־הכנסת, דבר זה דורש תיקון, אם יש לחוק האזרחות תפקיד מתן, הרי הוא בזה, שכל אזרח ישראלי חייב לדעת, כי הוא יוכל ליהנות מכל הזכויות, אם הוא מחליט לוותר על זכותו בנכר והוא קושר את גורלו לחיים ולמוות עם מדינת־ישראל.

עליכן הציעה סיעתנו בכנסת הראשונה ותציע גם הפעם בוועדה ובמליאת הכנסת, לשלול כל אפשרות של מתן אזרחות כפולה.

אני חוזר ואומר: אם יש ממשלה — הרי היא צריכה לקבוע.

אתם יודעים שראש הממשלה הוא בעד סוציאליזם נאציאני. מה אומרים הפאנאינים? — הלאמה. הם חפצים להלאים, הם מלאימים את מכרות הפחם ומשלמים ללורדים כסף. ב"דבר" כתוב, שהם משלמים שני מיליארד דים וחצי לירות. ישנם סוציאליסטים "אמיתיים" שאינם מלאימים. הם דורשים לקחת את הרכוש. מר בן־גוריון אינו בעד הלאמת החינוך. הוא בעד הלאמת לשכות העבודה; הוא בעד הלאמת הביטוח הסוציאלי. אך לבאי־כוח הציונים הכלליים אמר: "אם אהיה אתכם, יהיו לכם יחד 24 והרוב הוא במפא"י".

אתמול קראנו ב"דבר", שיודי הטוב חבר הכנסת ארגוב נבחר כמזכיר של מפא"י והחברים שלו הם מר בן־גוריון ואחרים. סימן שלא די להיות ראש הממשלה. ישנו מזכיר מפא"י, ומר בן־גוריון, שהוא ראש הממשלה ושר הבטחון, עומד לפקודתו של חבר־הכנסת ארגוב.

אני מדבר על כך, שיהודי תושב ישראלי הרוצה להיות כאן ולעבוד כאן צריך שיידע, שלא ייתכן שיהא לו פספורט אמריקני. לשם כך צריך לדעת, שהשלטון בארץ — הוא השולחן הזה ולא משהו מחוצה לו.

לכן אני מציע תוספת זו: הצהרת נאמנות למדינת־ישראל משחרות את האזרח מכל תלות של איזה רשות אחרת במדינת־ישראל ומחוצה לה. אם תוספת זו תתקבל, הרי מי שיבוא מאמריקה וירצה להיות כאן נהג, יהיה נהג. מי שירצה להיות ימאי, יהיה ימאי, בין שהוא חבר הס' תדרות ובין שלא.

אלעזר פרי (מפ"ם):

כנסת נכבדה. כבר דיברו כאן כמה מחברי־הכנסת על ההשאה הגדולה שחלה באישור חוק זה. מן הראוי לפענח במקצת את התעלומה של השאה זו.

הנה, הכל היו מאוחדים בהגשת חשיבות החוק. הייתי חבר בוועדה שדנה בדבר בכנסת הראשונה, ושמעתי כיצד היועץ המשפטי, באי־כוח הממשלה, ציין את דחיפתו של החוק גם מבחינת סידור הענינים בין אורח' מדינת־ישראל ומדינות אחרות. לא היתה גם שום מניעה טכנית לאישור החוק. החוק היה מוכן, והוא הגושל, לאחר שה' וועדה דנה בו, למליאת הכנסת הראשונה. אי־על־פי־כ, אם־כי רק שעות מעטות היו דרושות לקריאה שלישית, לא הובא החוק לאישור. נזק רב נגרם למדינה. מדוע קרה הדבר, מדוע נתנה הקואליציה הקודמת, שבשינוי קטן קיימת גם עכשיו, ידה להשהיה זו? משום שהיא, ובראש־הבראשונה המפלגה הגדולה בתוכה, מפא"י, העדיפה את האינטרס שלה על אינטרס המדינה. אני אומר זאת במ־לוא האחריות ואני גם יכול להוכיח את הדבר.

הקואליציה הקודמת לא רצתה, שהתושבים הערביים, שעמדו ללכת לבחירות לכנסת השניה וידעו מה יחסה האמיתי של הממשלה הזאת, מה יחסה של מפא"י אליהם, וכיצד היא מבקשת לשלול מהם זכויות.

יונה כסה (מפא"י):

מה אומר החוק החדש?

אלעזר פרי (מפ"ם):

אגיע גם לזאת.

החוק ביסודו חורץ את גורלם של התושבים בני המדינה עוט הערבי, כי חוק־השבות מקנה אזרחות אוטומאטי

ישיבה כ"א כ"א חשון תשי"ב (20 נובמבר 1951)
— חוק האזרחות (אלטמן, שרי) —

אריה אלטמן (תנועת החרות):

פרוצס זה של הסתננות מארצות הסמוכות. אך צריך לה" יות ברור, שאי אפשר להסכים עם אלה הרואים את תפי קידם העיקרי, לא לרואג לישראל ולמדינה, אלא למיעוט הערבי.

החוק המוצע מדבר על אזרחות כפולה. אני מתנגד לסעיף המוצע כאן, המתיר נתינות כפולה. אם נכון הדבר, כפי שמסבירים רבים, שישנם מקרים שונים שבגללם אי אפשר להכריח אנשים הרוצים להבטיח לעצמם אזרחות ישראלית לוותר על אזרחותם הקודמת — הרי צריך שסעיף זה יטפל במקרים שהם בחינת יוצא מן הכלל. אי אפשר להפוך את הדבר לכלל, כפי שעושה החוק המוצע. אסור שרכישת אזרחות ישראלית תהיפך לדבר של מה בכך, שאינו מחייב ויתור על אזרחות קודמת. אזרחות ישראלית צריכה להיות דבר רציני וחשוב מאד בשביל יהודי שבא ארצה, או שלפי החוקה יכול להיות אזרח ישראלי. אזרחות כפולה מציינת יחס של זלוול כלפי אזרחות ישראלית. צריך איפוא לתת לענין זה מקום בתור הערה יוצאת מן הכלל, אך לא ככלל יסודי של חוק זה.

אסיים בהערה נוספת. בארצות שונות הסגורות לגמ" רי או למחצה, ישנם מקרים — כמו בעירק למשל, — שמבטיחים ליהודים לצאת מן הארץ אם יוותרו על אזרחותם, וברגע האחרון מונעים מרבים מהם לצאת. וכך הם נשארים בלי כל אזרחות. אני חושב, שהחוקה צריכה להבטיח שבמקרים מסוימים, כשהיהודים נמצאים בתנאים כאלה, נוכל להקנות להם זכות אזרחות שתהא להם למגן, ונוכל להתערב לטובתם בתוקף היותם נתינים שלנו.

ראובן שרי (מפא"י):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה. כאשר נכנסתי לכנסת ושמעתי שהחל הדיון בחוק האזרחות שהוצע עתה לקריאה ראשונה, חשבתי שכל חברי הכנסת שהציעו תיקונים לחוק בשעה שהובא לכנסת הראשונה, ובמיוחד אלה שהיו בוועדה שדנה בשעתו בחוק זה, יברכו על המוגמר. הן הצעה זו היא מתוקנת. הוכנסו בה רוב התיקונים שגדונו בוועדה, ועל־זה יש לשבח את הממשלה. לכן הופתעתי לשמוע את דברי חברי הכנסת בריהודה ואת המשכם בבדרי חברי לסיעה, חברי הכנסת פרי שניהם ניסו להוקיע קיפות האזרחים הערבים ולהציג את החוק והי מדינה באור זה. קשה היה לי להבחין אם דברי חברי הכנסת פרי שנשמעו היום בכנסת הם פרק בפני עצמו, או שזה המשך המנגינה הזרה שהשמיע חברי הכנסת וילנר בשבוע שעבר, ואם אין שאלה לקומוניסטי וילנר, שכל האמצעים כשרים בעיניו, שואל אני את חברי הכנסת פרי מה ההגיון להשמיץ, להסית, לקומם, להעליל על המדינה והממשלה מעל במה רמה זו שיש לה לזאמר עליה? מה ההגיון להציבה בפני הציבור הערבי, הנהגה בה מאזרחות מלאה, כאוביב: ההתלכתי בחצות ישובים ערבים וראיתי את הפלאקאטים שנתפרסמו בימי בחירות. מעל כל קיר זעקה הסתה אנטי־יהודית ואנטי־ממלכתית במסווה של כרוזי בחירות. שאלתי את עצמי, האם פלאקאטים אלה נדפסו בישראל או נשלחו מקאהיר? האם המערכת יושבת פה, והיא המערכת של "קול העם", או היא בקאהיר בישראל והם מעוניינים בשוק הבחירות, ולשם כך מיכנים להפקיר את האינטרסים החיוניים של ישראל בגלל האינטרסים המפלגתיים הצרים, בגלל הרצון לרכוש קולות בהודמנויות שונות. לשם כך, מעלים שאילתות מסוג יודע, פונים לבית־המשפט העליון וכו' בענין הלגאליזאציה של מסתננים. איני יודע לאן נגיע במשך הזמן, אם יימשך

כבוד היושב־ראש, כנסת נכבדה. יש להצטרף על כך, שבגלל חוסר חוקת יסוד במדינת ישראל, שלא חוקקה בראשית קיום המדינה, אנו מגיעים בזמן כל כך מאוחר, שנים אחדות לאחר הקמת המדינה, לשאלה של חוק יסודי כמו חוק האזרחות. מחמת חוסר חוק האזרחות וחוסר חוקת היסוד, חסרים לנו גם הרבה דברים אחרים. אנו מדברים בהודמנות זו על חוק האזרחות, אך יחד עם זה אין ביכולתנו לקבוע עד היום הזה — שלוש וחצי שנים לאחר קום המדינה — מה הן זכויותיו וחובותיו של אזרח ישראלי. מלבד הזכויות והחובות שאנו קובעים אותן על ידי חוקים מסויימים בפני עצמם, אין קביעה יסודית בש" אלה זו.

בגלל חוסר חוק יסודי זה עד עכשיו הועמדנו גם בפני הרבה תופעות, וכדאי לציין אחת מהן: בעולם הגדול נהוג שבבחירות משתתף רק אזרח המדינה. מי שאיננו אזרח המדינה אין לו זכות בחירה, ואילו אצלנו היתה אפילו לתיירים זכות לבחור וגם להיבחר.

כשאנו עומדים עכשיו בדיון על קביעת חוק אזרחות הראשון במדינת ישראל, מן החובה היא, שהכנסת תקבע יחד עם זה סעיף אחד סמלי, סמלי לדורות.

לפני מספר שנים הושמדו באירופה ששה מיליון יהודים, והם הושמדו מפני שלא היו אזרחי ישראל, משום שעדיין לא היתה קיימת מדינת ישראל. לפי דעתי, יש להקנות ליהודים אלה את האזרחות הישראלית בתור סמלי, בתור כבוד ובחור זכר לדורות הבאים.

לפני דיבר כאן חבר הכנסת פרי. הוא וחבריו רואים כרגיל את תפקידם העיקרי בכנסת של מדינת ישראל כמגיני האיסלם. אני חושב, שישנן שאלות חשובות יותר במדינת ישראל. גם אני חושב, שמפא"י מעדיפה בהרבה שאלות אינטרסים מפלגתיים על עניני המדינה. אך, להאשים אותה בשאלה זו, אין זה במקומו כלל. אני חושב, שהחוקה המוצעת הזאת אינה מדויקת די צריכה בשאלה זו שחבר הכנסת פרי עורר אותה. אולי צריך לקבוע דברים ברורים יותר והמורים יותר דווקא בשאלה זו.

אני חושב, שהכנסת לא תוכל להמנע באחד הימים מדיון באופן יסודי בענין שמעלים אותה כאן בצורות שונות ובהודמנויות שונות, כפי שעשה חבר הכנסת וילנר לפני שבוע. אם אנחנו לא נעמיד את השאלה לדון עליה באופן גלוי ולמצא פתרון גלוי, נעמוד במשך הזמן במצב של התגוננות, אך במקרה דיון צריך להיות ברור, שבמי דינה הזאת קימת עליה בלתי חוקית. שקוראים לה הסתנות. בו בזמן שמספר תושבי ישראל העבריים רק הוכפל מאז קום המדינה, יש תושבים, שמספר התושבים העבריים גדל פי שלושה: 657 אלף ל־200 אלף. בכפר אחד בקרבת ירושלים, אבוגוש, נמצאו עם קום המדינה 50 תושבים, לפני קום המדינה היו שם 500 תושבים וכי יום נמצאים שם 1100 תושבים.

רבותי, ישנן מפלגות בכנסת ובארץ הרואות ללגאליזציה של פרוצס זה, או מפני שהמדינה הזרה, שהם דובים ריה בכנסת זו, יש לה כוונה כזו, או מפני שיש בחירות בישראל והם מעוניינים בשוק הבחירות, ולשם כך מיכנים להפקיר את האינטרסים החיוניים של ישראל בגלל האינטרסים המפלגתיים הצרים, בגלל הרצון לרכוש קולות בהודמנויות שונות. לשם כך, מעלים שאילתות מסוג יודע, פונים לבית־המשפט העליון וכו' בענין הלגאליזאציה של מסתננים. איני יודע לאן נגיע במשך הזמן, אם יימשך

שנרשמו במירשם התושבים מ'1 במארס 1951 ייחשבו כאזרחי ישראל.

ואחרי זה בא חברי-הכנסת ברייהודה וטוען כי חוק זה מכוון לשלול זכות האזרחות מרבבות חושבים ערבים.

ישראל ברייהודה (מפ"ם):

אתה אמרת: בהצעה הקודמת — בעשרות אלפים, וכשיו בפחות אלפים.

ראובן שרי (מפ"א):

אני הקשבתי לדבריו. אמרת כי עליידי סעיף 2 תושלל הזכות מעשרות אלפים אזרחים ערבים. ואין הדבר מתאים למציאות. נכון הוא שמה'1 במארס 1951 הגבירו אנשי עבדאללה ואנשי המופתי את ההסתננות על מנת לאכלס את הארץ באזרחים לא קרואים... האם לאלה דאגת? כמ, חברי-הכנסת ברייהודה ופרי? האין דבריכם עידוד לזה?

שמואל מיקוניס (מק"י):

אתה הפאטריוט הגדול של בן-גוריון, אתה הבאת לארץ את הבישוף חכים, מדוע אתה מתעלם מן השותפים שלך?

ראובן שרי (מפ"א):

מה תחרד כשמזכירים את המופתי? אולי אתה מתבייש בו; אבל לא התביישת כאשר כתבת את החוברת „המופתי הגדול — מתתיהו כהן גדול“, ורוממת את חו כלוחם השחרור במאורעות 1936—1939.

שמואל מיקוניס (מק"י):

אתם הבאתם את כל הפאשיסטים הערביים לארץ.

הי"ר ז. שפר:

חברי-הכנסת מיקוניס, אבקש לשמור קצת יותר על הסדר.

ראובן שרי (מפ"א):

החוברת שהזכרתי הופצה ברבים בימי הדמים והיא הוצאה עליידי פ. ק. פ., שהיא מק"י של היום. הורפסה בישראל.

שמואל מיקוניס (מק"י):

אתה חברת יחד עם הבולשע הבריטי. עם הבולשת הבריטית עבדת יפה מאד. זה ניכר.

ראובן שרי (מפ"א):

הדפיסו אותה בישראל והפיצו אותה חבריו של חברי-הכנסת מיקוניס.

אני מבין שאפשר לחזור מן הדברים שנאמרו בשנת 1936, שאפשר אפילו להתבייש בזה. הן עתה אנו עומדים בשנת 1951. אך למה לא ייאמרו הדברים מעל הבמה בפומבי, במקום כל דברי הבלע שהם חזרה על הנוסח הידוע — דברים המתחזקים ידיו של המופתי ואויבי ישראל ומדינתו.

ולשאלת האזרחות הכפולה, כפי שקוראים לחוסר התנאי של ויתור על אזרחות אחרת (סעיף 1, פיסקה ב), בדיון בשאלה זו אין להתעלם מהעובדה שישנן מדינות שאין העולים הבאים משם יכולים לוותר על אזרחות רכי לל, כמו תורכיה; שישנן מדינות אשר האפשרות לוותר על האזרחות קשורה במעמד של שנים; שישנן מדינות שענייני הרכוש של העולה היהודי, קבלתו, חיסולו, אי-

רבים בבית הזה, ואני ביניהם, הודעונו מדברי הבלע של חברי-הכנסת וילנו בשבוע שעבר, ושאלתי ודרשתי בעובדות שהטיח והוברר לי שאין כל שחר להן.

שמואל מיקוניס (מק"י):

מעל במה זו נאמר חלק קטן של האמת. אתה כוונת, אתם מנוולים, אפשר להביא עוד חמישים עובדות.

ראובן שרי (מפ"א):

מעל במה זו, בנוסח מיקוניס-פרי, מפיצים שואה ליהודים עליידי הטלת דופי במדינה זו שהיא מדינת היהודים, והשמצת הממשלה שהיא ממשלת יהודים.

שמואל מיקוניס (מק"י):

אתה פילסודקי מנוול.

ראובן שרי (מפ"א):

מה ההגיון הממלכתי והלאומי בזה, חברי-הכנסת פרי? האם לא נכון יותר להעלות בפני הציבור בכלל והאזרחים הערבים בפרט את המעמד שזכו לו במדינת ישראל? האם ישנה מדינה במזרח התיכון שאזרחיה הערביים נהנים מחופש אישי ואזרחי, מרמת חיים, משכר עבודה, מחינוך ילידיהם, מאפשרות של הצבעת כל בוגר ובוגרת מגיל 18 בבחירות למוסדות השלטון העצמאי, מאפשרות של השתתפות בבחירות למוסד העליון של המדינה — הכנסת? האם ישנה מדינה ערבית שכל ילדי הערבים בה לומדים בבתי-הספר כמו שלומדים בבתי-הספר של מדינת-ישראל? הן רק העובדה ש-33,000 תינוקות של בית רבן של בני הישוב הערבי בישראל מבקרים בבתי-הספר היא עובדת פאר לשלטון בישראל. האם ישנה מדינה שאזרחיה הערבים כולם יכולים להלך וקופי קומה בהכרת ערכם האנושי והאזרחי, כאשר הם יכולים לעשות במדינה זו? ואם זה כך, הרי מחובתנו. וגם מחובתו של חברי-הכנסת פרי, להצביע על דברים אלה, ולאור החיוב הגדול לחנך אזרחים ולנאמנות, להכרה ממלכתית ישראלית. בתקופה זו של קיבוץ גלויות חייבים אנו לחנך לאזרחות ולנאמנות למדינה, למסירות נפש, את רבבות היהודים העולים ועוד יותר מזה את החלק השני של אזרחי ישראל — את הישוב הערבי. אולם כאשר הוא שומע מעל במת הכנסת את נאומיכם, כאשר כאן נאמרים דברים ללא כל סיג, אפילו ללא כל צנזורה עצמית של הנואם, מציפים אותו גלי רעל ולא חינוך לאזרחות ולנאמנות. האינכם חושבים שלדבר זה עלולות להיות תוצאות מרחיקות-לכת גם למדינה וגם לאזרחיה הערבים שאותם אתם משרתים שירות רע?

בהצעת החוק שהובאה לפני הכנסת הראשונה הוצע, כי כל אלה שורשמו במירשם התושבים עד יום 30 במבר 1948 ייחשבו כאזרחי ישראל. בהצעה שלפנינו הוכנס תיקון רציני, ודווקא אחרי הבחירות. האם אפשר להאשים את הממשלה כי לקולות-ביתורים התכוונה? האם במקום אבסורד זה לא יהיה נכון יותר להסכים כי הממשלה הושפעה מהדיינים שהיו בעודה? ואני רוצה להזכיר שהוויכוח על החוק לא היה דווקא לפי קו מפלגתי, וחברי-הכנסת פרי וחבריו לא היו היחידים החרדים לעול ושוקדים על צדק. אוכזר כי לבריוריים, לדעות ולהשפעת דבריהם של חברים שונים, ובתוכם חברי מפלגת פועלי ארץ-ישראל שחלקו כי כמה פרטים בהצעת הממשלה, היו הר הושפעה על ההצעה המתבקשת שלפנינו. וכך הגענו לתיקון היסודי, ובהצעת חוק זו נאמר שכל אלה

ישראלית? אין לקבל את העקרון של אפשרות אופציה ככלל, כדי שלא לסבך את המדינה בנטיעת תקוות שוא בלב בורחים שאין להם חזרה, ולא רק יהודים, ששערי הארץ פתוחים לפניהם.

ברצוני עוד להוסיף מלה על ההשתייה. כל אלה שישבו בוועדה ודנו על החוק עוד בכנסת הראשונה — וחבריה הכנסת ורהפטיג ופרי היו ביניהם כמוני — יס' כימו אתי כי הוויכוחים והדיונים הבלתי פוסקים בוועדה היו הגורמים העיקריים להשתייה ושום נימוקים אחרים לא היו. אילו היו חבריה הכנסת, כבואם לדון בעניינים חשובים בוועדה, מביאים בחשבון את דחיפות וחשיבות עבודת התחוקה, אפשר היה לעשות עבודה יותר יעילה ויותר מהירה. אולם חבריה הכנסת פיר ורחבינו בוועדות אינם מאו — תם חבריה הכנסת המאיצים והמסייעים לסיים עבודה. עלי פירוב הם המשהים והמפריעים ואם כך — מה כי תלינו?

זרח ורהפטיג (הפועל המזרחי):
כבוד היושבי ראש, כנסת נכבדה.

אני מצטרף לדברי אלה המשבחים את הממשלה על שהביאה בהקדם את חוק האזרחות, ואני מקווה שכולנו נעשה מאמץ, הן בוועדה והן בכנסת, כדי להחיש את קבלת החוק הזה, שהוא נחוץ כל-כך.

בשורה שלמה של פסקי דין בבתי המשפט שלנו — בבית המשפט העליון ועוד פיר ובבתי המשפט המחוזיים — מדגישים השופטים את חוסר החוק הזה. בשורה שלמה של פסקי דין קובעים הם, שאין כיום אורח במדינת ישראל; אל; אפילו נשיא המדינה הוא זר בארצו. הרי זה בלתי אפשרי. אינני רוצה להעריך עכשיו את פסקי הדין האלה, אך השופטים טוענים, שמבחינה חוקית אין להם כל אפשרות אחרת. אין חוק אזרחות בארץ — כלומר: כולנו זרים, ואין ספק, שעלינו למלא את החסרון הזה בהקדם האפשרי.

הערה אחת לחבריה הכנסת הררי. הוא פנה לקואליציה הממשלתית ושאל, מדוע לא הכניסה ולא החישה את קבלת חוק האזרחות בכנסת הראשונה? ובמיוחד פונה הוא לשרי הפנים, שהביא את החוק הזה. הייתי מייצג לו לפנות לשרי המשפטים, שהיה באותה תקופה שהחוק הזה נש' תהה, יותר אחראי לקואליציה הממשלתית. חבריה הכנסת הררי, מדוע לא נתקבל החוק הזה בסוף ימי כהונתה של הכנסת הראשונה?

יהור הררי (המפלגה הפרוגרסיבית):
שר המשפטים דרש זאת כל הזמן בממשלה!

זרח ורהפטיג (הפועל המזרחי):
אם כך, על אחת כמה וכמה. בכל אופן, הקואליציה שבה הוא אינו יושב, הביאה את החוק. ויש לברך עליכם.

יהור הררי (המפלגה הפרוגרסיבית):
לאחר שאנחנו הכנסנו את הצעתנו.

זרח ורהפטיג (הפועל המזרחי):
רבתי, גרמה לי שאנו מגיעים לעירבוב פרשיות. כשאני שומע את ההצעות המחיקות לכת כל-כך בענין מתן האזרחות הישראלית, יש לי לא פעם רושם, שאנו מערבבים את מושג השבות במושג האזרחות. מדינת ישראל הכנסת בישראל, היתה רחבת-לב ואמרה, שכל יהודי, בכל מקום שהוא, יכול מיד לבוא ארצה, וברגע

הפקרתו, קשורים בקיום האזרחות. האם יש לנו ענין להכביד ולהניח מכשול? הן את החובות שהאזרחות הישראלית מטילה מקבל האזרח אוטומאטית וכל ימי שבתו בארץ אין לו חובות כלפי מדינה אחרת. ייתכן שפסיקה זאת איננה נחוצה בכלל, ואפשר היה להסתפק בכך שאין תנאי מפורש המחייב ויתור על האזרחות הזרה, כי מן השתיקה יכולה להשתמע האפשרות להיש' אר גם בעל-אזרחות אחרת. אני מניח שיודעי חוק ומשפט בדקו זאת; כי בוועדה היה יוכוח ער סביב הענין הזה, ואם לא מצאו אפשרות לעשות זאת עלידי שתיקה — מוכן אני לקבל זאת אפשרות אחרת.

לדברי חבריה הכנסת אלטמן אני רוצה לומר: האזרחות הישראלית איננה נקנית ולא תיקנה באקט פורמאלי עלידי פיסת-נייר. אמנם רבים הם הפאראויסיים המתהל' כים בכורסה השחורה, המספספים בדמנו, וגם ברשיחם תמצא תעודות-אזרחות ישראלית פורמאלית. אבל האזרחות הישראלית, אזרחות האמת, שאין גייר של אזרחות אחרת פוגם בה — זו נקנית בזיוע ובה, בהפראת עפרית הארץ הזאת, בהיצמדות למקורות היצירה בה, בהפיכת האזרחות לשותף מלא בבנין הארץ. לא המומנט הפורמאלי הוא האקט החשוב ביותר באזרחות ישראלית. האקט החשוב ביותר הוא: בואו של היהודי ארצה. עלי ייתו ארצה היא גילוי רצונו להיות אזרח מדינתו הלאור מית. החלטתו — אותה הוא מייכה במעשיו בהיהפכו לבני-הארץ, לבונה, למחונן עפרה, למגינה. גילוי זה ראינו כימי מלחמת השחרור. מכל קצוות-הכל באו מתנדבים ושפכו דמם יחד עם בנינו ובנותינו במלחמת השחרור. לא שאלנו אותם לאזרחותם, לפאספורט שלהם. רבים מהם גם לא ויתרו על הפאספורט ועל היותם תושבי המדינה שממנה באו; אולם את אזרחותם הישראלית ונאמנותם הוכיחו וקימו הלכה למעשה. בניגוד לנוהג במדינות העולם, האזרחות אצלנו אוטומאטית. האזרחות הישראלית ניתנת לכל יהודי ברגע שרגלו דורכת על ארצת המולדת. הדבר אינו צריך להיות תלוי בחיתור על דבר שכל זמן שהאדם חי בארץ אין לו כל עורך, כי חוקי הארץ, ציווייה, חובותיה — כולם חלים עליו.

ברצוני להעיר לרב נורוק: זכות אזרחות עלידי אופציה לפני המדינה לתושבי חוץ-לארץ — זהו דבר חשוב מאד, אבל בטחון ישראל חשוב יותר. כי אם אמנם עשו זאת במדינות רבות אחרי מלחמת-העולם הראשונה, האם דומה מדינתנו לאחת ממדינות העולם האלו? יש' גם מאות אלפים הטוענים שהם גולדו כאן, אם כי טרם הוכח הדבר, כי רבים הם הערבים הזרים שבשעתם נכנסו ארצה כבלתי ליגאליים, הם באו לכאן למצוא שבר והם עזבו את הארץ אולי מהראשונים — גם בשמם טוענים שהם תושבי הארץ. מה מציע הרב נורוק? האם הוא מוכן להציע כי תוענק להם או לחלק מהם אזרחות ישראלית? אם הוא מציע זאת לגבי יהודי שאינו מוכן לעלות ארצה, האם יש לזה איזה יסוד? הוא הביא כדג' מה יהודי היושב בבראזיל, שאין מקנים לו שם אזרחות, וצר לו, אבל אינו רוצה להשתמש בחוק השבות כי אהב את אדונו הזר, כי אין הוא רוצה לאבד את מעמדו הכלכלי הנוח או פרוטה מכספו. — האם צריך לתת לו זאת? אמרנו בחוק השבות: יהודים, שובו למולדתכם, בואו, עלו, היו אזרחים, ואם ליהודי יש בארץ אחרת מכלי-טוב, ואין הוא רוצה להיפרד ממאומה, וחסרה לו אזרחות הארץ ההיא, ומשום לא יחול הוא יכול להיחשב כגוי הארץ — מה היסוד המוסרי הלאומי להקנות לו אזרחות

ראל אחרי תחילת תוקפו של חוק זה, אפילו אם הוריו אינם אזרחי הארץ, יהיה לאזרחי ישראלי. אין לערוב את שתי השיטות, "יום סאנגביניס" ו"יום סולי". אני בעד "יום סאנגביניס", כלומר, בעד קבלת אזרחות ישראלית רק לפי משפטיהם. מי שגולד לאזרחי ישראל, או להורים שאחד מהם הוא אזרח ישראלי, יהיה לאזרח ישראלי מלידה, אם לא קיבל אזרחות אחרת. אך אין להעניק אזרחות ישראלית למי שגולד על אדמת ישראל להורים שאינם אזרחי ישראל. רבותי, המדובר אינו על יהודים. יהודים הם אזרחי הארץ לפי חוק השבות. אני מוכן להסכים להעניק אזרחות ישראלית למי שגולד בארץ ואחד מהוריו הוא אזרח ישראלי, אך אני מתנגד לכך, שאם במקרה נולד לזוג אזרחי גואטמאלה ילד במטוס ישראלי, יהיה הנולד לאזרח ישראלי. מדינתנו איננה מדינה גדולה. האזרחות הישראלית אינה מיוחסת ביותר מלבד ליהודים ואין רודפים להשיגה. אינני יודע, לשם מה אנו צריכים — סלחו לי על הביטוי — לחסוף אזרחים. אל לכם לחסוף אזרחים. ועוד דבר, הגבולות שלנו ארוכים מאד, וארצנו קטנה. לא תמיד יהיה קל לקבוע, איפה נולד הילד. לכן אני מתנגד לסעיף זה.

מאותו נימוק עצמו אני בעד תיקונים בסעיפים 5 ו-6, סעיף 5 קובע: "קטין שאומץ כחוק כשאיננו אזרח ישראלי, וביום האומץ הני מאמציו או אחד ממאמציו אזרח ישראלי, יהיה לאזרח ישראלי מיום האומץ". וכן בסעיף 6: "אשה שאיננה אזרחית ישראלית ונישאה לאזרח ישראלי, תהיה לאזרחית ישראלית מיום הנישואין". ובפסיקה ב': "איש שאיננו אזרח ישראלי ונישא אזרחית ישראלית, יהיה לאזרח ישראלי מיום הנישואין". פירוש הדבר, שאשה שנישאה לאזרח ישראלי, או גבר שנישא אזרחית ישראלית, הופכים אוטומטית לתאזרחי ישראל. בשני הסעיפים האלה אני מציע תיקון. בסעיף 5 אני מציע לכתוב "קטין שהוא תושב הארץ אם אומץ כחוק, הרי הוא נעשה אזרח ישראלי". בסעיף 6 אני מציע להוסיף: "אם הנישואין נערכו במדינת ישראל". בלי תוספת זו אנו נותנים לכל אזרח ביש ראל זכויות של שר-הפנים, ויהיו לנו הרבה שרי פנים במדינת ישראל, מפני שכל אזרח הארץ יוכל לאמץ לו תושבי חוץ-לארץ כמה שירצה ויעניק להם על-ידי כך אזרחות ישראל.

שר-התחבורה ד. צ. פנקס:

האם אפשרי אימוץ בלי בית-משפט?

זרח ורהפטיג (הפועל המזרחי):

בית-המשפט שלפני האזרחות ישראלי הוא אזרח ישראלי או לא. אם למשל, תושב ישראלי נוצרי או ערבי — אינני מדבר כאן על היהודים, כי בהם קובע חוק השבות — יעבור לעבר-הירדן או לסוריה וישא לו ארבע נשים לפי היתר חוק האיסלם, ויביא את כל ארבעת הנשים למדינת ישראל, כולן הנפכות לאזרחיות של ישראל בכוח הנישואין, והאיש יוכל להביא אותן מבלי לבקש היתר כניסה, כי הוא עצמו נתן להן את היתר הכניסה. או, נניח, אשה ערביה שתצא למצרים ותינשא שם לאיש, תוכל להביאו לארץ בלי שנוכל לבדוק אם הוא היה משותפו של המופתי או לא.

אני סבור, שהזכות הזאת להעניק אזרחות לתושבי חוץ-לארץ בלי שיבואו לארץ, צריכה להינתן רק לממשלה או לשר-הפנים ובתנאים מסויימים. אחרת יוצא, שאנו עושים סייגים לגבי שר-הפנים, ולעומת זה אצל שרי

שכף רגלו דורכת על אדמת-ישראל, הוא נעשה לאזרח ישראלי, כי כל יהודי, בבואו לארץ-ישראל, חוזר למור לדתו, מאחר שאין זו מדינה חדשה אלא המשך מדינת אבות העתיקה, וזכות אבות לא פקעה. ואילו המשג "אזרחות" הוא אחר לגמרי; זהו דבר מוגבל ומוגדר מאד. אזרחות שלא בכוח חוק השבות אינה ניתנת בזכות, אלא תמיד רק בחסד. כל מדינה, כשהיא מעניקה אזרחות, היא מעניקה אותה בחסד, אם היא מעוניינת באזרח מסויים. בועדה הייתי בין המרחיבים, כשדובר על זכויות המגיעות לתושבי הארץ, וזכויות המגיעות לכל יהודי בכל מקום בעולם, הואיל והוא גם כן תושב הארץ אם לא בפועל הרי בכוח. אך אני נגד הרחבה כשמדובר על הענקת אזרחות ללא-יהודים, שאינם תושבי הארץ.

כלפי מה הוספתי את ההקדמה הזאת? כלפי דבריו והצעתו של חבר-הכנסת פרי, הוא ניסח את תיקונו בדרך-היא, ואני רוצה שבנין את התיקון הזה כהכלה. לפי תיקונו יתחשבו לאזרחי ישראל כל הערבים שהיו תושבי מדינת ישראל כל זמן שלא הצהירו אחרת. מה משמעו של תיקון זה? משמעו של תיקון זה, שחבר-הכנסת פרי תמך בו שנית היום, הוא: שיש לפתוח את שערי הארץ לרווחה לפני כל הפליטים הערביים. חבר-הכנסת פרי אמר, שבר-צונו שהערבים יידעו מה הציעה הממשלה בכנסת הראשונה; אני רוצה שידעו היהודים, מה מציע חבר-הכנסת פרי ומה מציעה מפלגתו עכשיו. הם מציעים, שכל ערבי שגר פעם במדינת-ישראל, באותו חלק של ארץ-ישראל הנמצא בתחומי מדינת-ישראל, יוכל לקבל מיד אזרחות ישראלית, בכל מקום שהוא נמצא.

ישראל בריהודה (מפ"ם):
 אם יבוא כחוק.

זרח ורהפטיג (הפועל המזרחי):

תנאי זה אינו נמצא בתיקונו של חבר-הכנסת פרי. הצעתו היא: החזרת הפליטים הערבים אן-בלוק, כי הרי מי שמקבל את אזרחות הארץ יכול לחזור בלי שום קושי. איך אפשר להתחזק אזרחים ערבים בעבר הירדן, במצרים או בסוריה?

יצחק בן-אהרן (מפ"ם):

מודיעים לך מספלי מפ"ם, שהדרישה היא רק לגבי אלה שבאו כחוק.

זרח ורהפטיג (הפועל המזרחי):

אם אתם מדברים רק על אלה שבאו כחוק, הרי זו היתה הצעה בועדה, שנתקבלה עכשיו על-ידי הממשלה. לפי הצעה, כל מי שבא לארץ כחוק מיום הקמת המדינה ועד יום תחילת תוקפו של החוק הזה, מקבל אזרחות. בהמשך להקדמתי על דבר ההבדל בין האזרחות לבין השבות אני אומר: אני בעד צמצום מתן האזרחות בעוד סעיפים אחדים, עד כמה שהדבר נוגע להענקת אזרחות לאנשים שאינם נמצאים בארץ, ושאינם יהודים היכולים להיות מחוק השבות. סעיף 4 (ב) אומר: "מי שגולד אחרי תחילת תוקפו של חוק זה, יהיה לאזרח ישראלי מלידה, אם לא קיבל מלידה אזרחות-חוץ". נדמה לי, שכאן חלה טעות דפוס. לפי הכתוב כאן, כל מי שגולד בכל מקום שהוא בעולם, אם אינו מקבל אזרחות אחרת מלידה, הוא מקבל אזרחות ישראלית. איננו יכולים לאסוף כביצים עזובות את כל האנשים שגולדו בכל העולם ולא קיבלו אזרחות אחרת. סבורני שחסרה כאן המלה "בישראל" אחרי המלים "מי שגולד". הכוונה היא, שמי שגולד ביש-

בין הדיון הראשון בחוק זה ובין הדיון היום, חיוק את עמתי זאת. את הסענה הזאת טענו בשנה הראשונה לכנסת הראשונה, כשכולנו קיינו, שעם הקמת מדינת ישראל והכרזת עצמאותנו יקומו יהודים רבים בארצות שונות ועלו לארץ. יסוד לטענה שימשה ההנחה שיש לתת ליהודי חוץ־לארץ שהות לסדר את עניני רכושם. היום אין אנו יכולים לומר, שהיינו עדים, ושאונו עדים כיום לתופעה של עליה רבתי מארצות שבהן טוב ליהודים כגון הארצות האנגלו־סאסקיות. אין אני מקבלת זאת כדבר הדרוש דווקא ליהודים. לא זה הגורם לקשרים לארצות אחרות, דווקא בשאלה זו אני רוצה ללמוד מארצות אחרות; אם ארצות אחרות אינן יכולות להרשות זאת לעצמן, מדינת־ישראל על אחת כמה וכמה שאינה יכולה להעלות על דעתה, שיהיו יהודים אורחי הארץ, שיש להם חובות וזכויות בארצות אחרות.

איני מקבלת את ההגדרה של חבר־הכנסת ורהפטיג, שהאזרחות היא דבר מוגבל מאד ושהיא ניתנת בחסד. איני יודעת מה כאן החסד. האזרחות היא דבר רציני, המעניק קודם־כל זכויות, אך גם מטיל הוא חובות. אם אנחנו כבר רואים את עצמנו כאזרחי מדינת־ישראל, עלינו לומר לכל יהודי, שברגע שהוא קושר את חיוו בארץ הזאת, ומקבל את אזרחות הארץ הזאת, עליו לנתק את קשריו עם כל ארץ אחרת מבחינת האזרחות. זה חשוב מאד. אני רואה סתירה בסעיף החוק השונים. בהצעת החוק שלפנינו, בסעיף 1, פיסקה ב' נאמר, שרכישת אזרחות ישראלית אינה תלויה בויתור על אזרחות קודמת. לעומת זה נאמר בסעיף 7 פיסקה 6, שאפשר לקבל אזרחות רק אם ויתר בגיר על אזרחותו הקודמת. יש כאן סתירה. מן הראוי לומר דברים ברורים בנידון זה, שכל אזרח, בין שהוא יהודי ובין שהוא ערבי, יכול להיות קשור באזרחותו רק במדינה אחת. הדבר טעון תיקון. אין בענין זה שום ספק. זה נחוץ לנו כדי לחגן את היהודים הנמצאים בארץ וחוץ־לארץ, כדי לחזק את החינוך האזרחי ליהודים בכלל. זה לא יפגע בהם. להיפך, זה יתן תוכן ממשי לחייהם. ראינו זאת בקונגרס הציוני, ואנו יודעים את הוויכוחים שהיו לפני הקונגרס ובזמן הקונגרס, ויכוחים שימשכו בוודאי עוד שנים רבות. ליהודים יש תפיסות שונות בשאלה זו, ולעתים הם שוקלים ומחזיטים על האזרחות היהודית שלהם מתוך שיקולים לא־יהודיים. אם אנו רוצים לראות את מדינת־ישראל לא כתחנת־מעבר, אלא כמדינה בעלת אזרחים, שכל תוכן חייהם הוא בנינה של המדינה, פיתוחה וגידולה, וראגה לילדי ישראל שיהיו אזרחים נאמנים, עלינו לומר זאת במלים ברורות, שלא יהא אפשר להסביר אותן במשמעוֹת שונות, ושלא יהיו נחוצים פירושים. הדברים צריכים להיות כתובים כך, שכל יהודי יבין אותם ויקבלם כזכות ובחובה, ויהיה גאה על אזרחותו השלמה בארץ האחת והיחידה ליהודים.

ועוד דבר שאמרתי אותו בפעם הקודמת. בכל ארץ וארץ יש חוק, שאינה שבאה לארץ ובינתיים נולד בה ילד, או אירון שבא לארץ ובדרך נולד בו ילד — הילדים הם אזרחי אותה ארץ. גם ילדי יהודים שיוולדו באניות או באוירונים שלנו יהיו אזרחי מדינת־ישראל. אין בזה שום דבר מיוחד. מהו הפחד? שילדי יהודי שיוולדו בא־וירון לא ירצה להיות אזרח מדינת־ישראל בעתיד? איני אומרת שאנו לוקחים אותו מהוריו. אם אחרי התבררות יודיע, שאינו רוצה לשאת באזרחות זו, תינתן לו הזכות הניתנת לכל יהודי שאינו רוצה להיות אזרח הארץ.

הפנים הקטנים? אין אנו מתנים שום תנאים ומציעים בחוק, שיוכלו „להעניק“ אזרחות ישראלית למי שירצו בלי כל סיג ותנאי. האם זה ייתכן?

בבה אידלטון (מפא"י):

כבוד היושב־ראש, כנסת נכבדה.

ודאי שיש להצטער על כך, שפרק זמן ארוך עבר מאז דנו בחוק זה בפעם הראשונה, רק משום שלאנשים שהביעו השקפותיהם לחוק זה לא קל לחזור על דבריהם, וגם לא יהיה צנוע ביותר לחזור ולקרוא את דברי עצמם. בכל־זאת לא קל היום להימנע מוויכוח זה. ואם כי החוק המונח לפנינו חוקן במקצת, בכל־זאת יש צורך להוסיף כמה הערות, שיש בהן כדי לתקן את החוק בזמן הדיון בוועדה.

לפני שאגש להצעותי ברצוני להעיר לחבר־הכנסת בוגר, שבכל־זאת היה זה בלתי־זהיר להכריז מעל במת הכנסת, ולקרוא בשם אדם הידוע מאד בציבור — חברת־הכנסת מאירסון, שרת־העבודה — כאילו היא שמרה על הפאספורט האמריקאי שלה, ובזכות זה לא ישהה בלאט־רון. אני מתפלאת שאורח ותיק במדינת־ישראל כמוהו אינו יודע, שלחברת־הכנסת גולדה מאירסון יש פאספורט ארץ־ישראלי מאז בואה לארץ, ומה היו החישובים של השלטון המאנדטורי שלא לקח אותה ללאטרון — הסודות הללו לא מענייני הם.

אריה בן־אליעזר (תנועת החרות):
אנחנו יודעים.

בבה אידלטון (מפא"י):

אין אנו יודעים מה ידוע לכם ואין זה מענין אותנו כלל. אבל אנו יודעים יפה את חברת־הכנסת מאירסון. אין חברת־הכנסת גולדה מאירסון זקוקה להגנה, ידוע למדי מה עשתה בחייה למען הארץ, ולמען תקומת המדינה. מזה יש ללמוד שהחברת־הכנסת צריכים להיות אחראים לדב־ריהם בכלל, ובפרט כשהם מזכירים שמות.

ועוד הערה לחברת־הכנסת בוגר. לא נכון עשה כש־ערב את חוק האזרחות עם כל מיני בעיות שאין להן שייכות לענין הנידון. אם כי שמחתי מאד לשמוע שחברת־הכנסת בוגר קורא בקביעות את עתון „דבר“ ומצטט את מאמריו, אבל בוודאי תסכימו אתי שקשה היה למצוא כאן סמיכות פרשיות.

הערה אחת לחברת־הכנסת פרי. אם חברת־הכנסת פרי הגיע ליריכך, שהוא תובע אזרחות ישראלית לתושבים שונים במדינות ערביות שונות, אם הגיע למחשבה זו האומרת פתיחת שערי הארץ לכל ערבי באשר הוא ערבי, הרי מוטב היה לו להיאזר עוז ולומר דברים ברורים. בנוסף הנוכחי של החוק קובע לנו, שכל הערבים שהיו בארץ בזמן המפקד רוצו לאזרחות ישראלית. וזה חל גם על כל אלה שחזרו לארץ כדיון. נכון, שמי שלא חזר לארץ כדיון אינו יכול להיות אזרח מדינת־ישראל, כי הוא בכלל לא יכול להיות תושב כאן; הוא מסתנן. אין להעלות על הדעת שאנו געניק אזרחות גם ללא־יהודים היושבים בארצות ערב.

ואשר לחוק עצמו — מוכרחה אני לומר, שאם לא היה לי בעבר ספק ביחס לשלילת ההצעה של אזרחות כפולה, הרי התחזקתי בדעתי זו. מדינת־ישראל אינה מעונינת שיהיו יהודים אורחי המדינה שהם אזרחים גם בארץ אחרת. אני מוכרחה להודות, שדווקא פרק הזמן שעבר

הגבלה שניה היא הגבלה של זמן. הרי בכל זאת אין להניח, שלאורך ימים ושנים, עד מאה ועשרים, יוכל אדם, לאחר שהשתרש בארץ וישוב בה, להחזיק באזרחותו הקודמת.

הגבלה שלישית, הנראית לי יותר חשובה, היא ביחס לילדים, ילדי של אדם המחזיק באזרחות חוץ, ובעיקר ביחס לילדים שנולדו בארץ הזאת. לפי חוק זה, ניתנת אפשרות להמשיך במדינתנו באותו המצב המזור ומגוחך שהיה קיים דורות רבים בארץ הזאת, במ"א, ארבע ארצות הקודש" — ירושלים, חברון, טבריה וצפת — שישבו בהן יהודים מדורי דורות, הם ואבותיהם ואבות אבותיהם, ובכל זאת היו נתיניו של פרנץ יוזף ירום הודו ושל ניקולאי ירום הודו; אנשים שלא היה להם כל קשר עם הארצות ההן, אלא שסבא שלהם עלה יחד עם ר' מנחם מגדל מויטבסק, או עם ר' אברהם בר מאברוך.

אין אנו יכולים להמשיך במצב זה, ולפחות הילדים, שנולדו בארץ, צריך שלא יוכלו להחזיק באזרחות זוהי. זאת אשר לאזרחות הכפולה.

ובנוגע לסעיף השני, אשר רבות דובר עליו: לפי ענין יות דעתי, התיקונים שהוכנסו פה לגבי ההצעות הקודמות מניחים את דעת אלה הורשים מובת התושבים הערבים — ואין מי שדורש רעתם ואין מי שרוצה לקפח את זכויותיהם הצודקות. אם בא סעיף קטן (א) (1) ונוקב את היום הקובע עד 1 במאס, כלומר, עד חודשים מספר לפני הזמן בו אנו עומדים, זוהי הטבה מרחיקה לכת ביותר.

הסעיפים הבאים קובעים שהאדם ישב בארץ בשעת תחילת תקפו של חוק זה, כדי שלא יקרה שערכים שהיו מחוץ לגבולות הארץ יוכלו לדרוש אזרחות. והרי כולנו זוכרים את המקרים, בהם היו מצויידיים ערכים בחוץ-לארץ בצווים על תנאי. כן דורש החוק שיימצאו בארץ כדיון, האם באמת מציע חברי-הכנסת פרי, שנעניק אזרחות גם לאלה שלא נכנסו לישראל כדיון?

אולם, חוששני שהגבלות אלו עלולות לפגוע ביהודים הנמצאים במקרה, מטעמים שונים, בחוץ-לארץ ביום תחילת תקפו של חוק זה.

שר-הפנים מ. שפירא:
חוק השבות חל על כולם.

מיכאל חוני (הפועל המזרחי):
אם כך, החשש שלי מתבטל.

בענין האזרחות מכוח נישואין, אני מצטרף לדעתו של חברי-הכנסת ורהפטיג ומחזק את דבריו. אף אני מציע שהאזרחות הזאת תחול רק על נישואין שנעשו בארץ ולא בחוץ-לארץ. וזאת — לא רק בשל המקרים שהעלה חברי-הכנסת ורהפטיג, אלא בשל עוד נימוק אחד: ליבראליות יתרה זו יכולה לפתוח פתח למתן גושפנקה ואזרחות לגוי שואי תערובת. יכול יהודי, ולא דווקא ערבי, לצאת לחוץ-לארץ, לשאת שם נכריה לאשה, להביאה ארצה, והיא תקבל מיד אזרחות ישראלית — כפרס. דבר זה יכול לגי רום לתקלות רבות.

משום-כך צריך להיאמר, לדעתי, כי שר-הפנים רשאי להעניק אזרחות מכוח נישואין שנעשו בחוץ-לארץ, רק אם יהיה משוכנע שהנשואין הם מחוק וכדיון ואין בהם חשש של נישואי תערובת. ועל-כ"פנים — אין האזרחות יכולה לחול באופן אוטומאטי מכוח נישואין בחוץ-לארץ.

הוא הדין לגבי ילדים. החוק אומר: „אביו או אמו“. סבורני שיש מקום לחשוש מבחינה זו, כי, אם האב הוא

נראה לי שמותר לצמצם מספר שנות שהותו של אזרח מדינתנו בחוץ-לארץ (סעיף 11, פסקה ב), עד לשלוש-ארבע שנים.

ביחס לביטול האזרחות בכלל, אינני מקבלת שדחוקא הממשלה, אחר השרים או כל הממשלה צריכים לעסוק בענין זה. אני חושבת שבית-הדין העליון צריך להיות האינטרסאנציה הפוסקת.

שר-הפנים מ. שפירא:
בחוק מצוע בית-דין מחוזי.

בבה אידלסון (מפ"י):
אני מוכנה להסכים לכך, שבית-דין מחוזי יהיה האינטרסאנציה הראשונה ובית-הדין העליון יהיה האינטרסאנציה הפוסקת.

בענין חוק זה אינני מאלה החושבים, שהפסדנו משהו בזה, שהדיון בחוק נמשך, אם כי אינני גורסת השהיה זו. אך דעתי היא, שהזמן שעבר הוסיף בינה לחוק, כי היה עלינו להביא בחשבון שני דברים יסודיים: ענין היהודים בארץ וענין היהודים בגולה. מותר לנו להראות בחוק זה ליהודי הגולה, שעם עלייתם אזרחותם בארץ היא חובה. יהודי הקושר את חייו וחיי ילדיו בארץ הזאת חייב לדעת, שזוהי הארץ היחידה שבבילוי ופה אינם יכולים לחיות חיים כפולים ואזרחות כפולה.

מיכאל חוני (הפועל המזרחי):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אינני יודע משום-מה לא הגישה הממשלה את החוק לכנסת עד עכשיו. אך יודע אני שטוב עשתה הממשלה, טוב מאד, שהגישה את החוק עכשיו, בשבועות הראשונים של הכנסת השניה, ואין לי אלא לצפות ולהביע משאלה שהועדה המתאימה תחיש ככל האפשר את הדיון בחוק זה, כדי שהכנסת תוכל לאשרו סופית ככל המוקדם. כי היעדרו של החוק עד עכשיו מתווה פגם מדיני, תקלה רצינית למדינה ולא-רציה בארץ ובגולה.

ועכשיו — הערות מספר לגופו של החוק. קודם-כל ביחס לענין האזרחות הכפולה. דפדפתי במדברי הכנסת וקראתי בעיון רב את הרצאתו של שר-המשפטים בממשלה הקודמת ואת דבריהם של חברי-כנסת שחיבו העניקה זו, הענקת זכות של אזרחות כפולה. אף-על-פי-כן אינני יכול להשתחרר מהרושם, שיש כאן פגם ידוע, שיטנה כאן מעין דאגה מצד המדינה לנוחיותם של אלה הפוסקים על שתי הסעיפים. יש כאן מעין הענקת אפשרות ליהנות משני הולדות, משני עולמות. בכל זאת, אינני מציע לבטל סעיף זה, משום שהתנאים, כנראה, מחייבים אותו — התנאים של קיבוץ גלויות והרצון לעודד עלייתם של אלה המחזיקים בפספורטים מכובדים. אבל אם לא לבטל סעיף זה, הרי לפחות יש לצמצם עד כמה שאפשר העניקה זו, שהממשלה רוצה להעניק לאותם הפוסחים על שתי הסעיפים. הייתי מציע שלוש הגבלות:

ראשונה — היא יותר הקפדה מאשר הגבלה — שהאדם חייב לבקש רשות מאת שר-הפנים להחזיק באזרחותו הקודמת. שר-הפנים יעניק לו זכות זאת, אבל הוא חייב לבקש אותה. אם הוא לא יעשה זאת, תוך תקופת-זמן מסוימת, יצטרך לוותר על אזרחותו הקודמת. כי אם לא נטיל עליו לפחות טרחה קטנה, למלא טופס מסוים במשרד הפנים, הרי לעולם לא יוותר על אזרחותו הקודמת. כשיפנה בבקשה האמורה — יעניק שר-הפנים זכות זו, אבל הוא חייב בקשה.

ישיבה כ"א, כ"א חשוון תשי"ב (20 נובמבר 1951)
— חוק האזרחות (חוני, בסתוני) —

יין תושבים שאינם כלולים במירשם התושבים. הדוגמה הבולטת ביותר לכך הוא ענין ערב-אל-עראמשי, ששר הפנים בעצמו הודה בדבר אירי-שומם והבטיח לכללם בקרוב במירשם. סוג שני מורכב מתושבים שמסכות שרר רותיות לא נתנו להם השלטונות להירשם, וכן בהתערבותו של הממשלה הצבאי. דוגמה לכך הוא התושב עבלין חליל שהיה במדינה, היה שבו, קיבל רשיון זמני ואחר-כך גורש ולא נרשם. סוג שלישי הם תושבים שיש להם תעודות מגורים זמניות, או רשיונות צבאיים ונמצאים בארץ בידיעת המימשל הצבאי והשלטונות.

ואחרי שהתושב יעבור את כל המסנות האלה, צריך הוא אחר-כך להוכיח שכיום תחילת תקפו של חוק זה היה תושב ישראלי — מונח שעדיין אינו מוגדר. לכן אי אפשר לקבוע, מי הוא תושב ומי אינו תושב. החוק אינו יכול לסמוך על דעתו של שר-הפנים או פקידיו לקבוע ולהכריע בענין זה.

אשר לפסקה 3 באותו סעיף, הקובעת כי תוענק אזרחות לאלה שהיו במדינה מיום הקמתה, או שנכנסו אליה כדיון, אי אפשר להשאיר בידי השלטונות את החופש הגמור להגדיר „כניסה כדיון” וכניסה שלא כדיון, ובוזה יכר לים לשלול את העקבת האזרחות לתושבים רבים.

סעיף זה כולל בעצם את אלה שנכנסו עד תחילת תקפו של החוק, ולא ברור מה יהיה דינם של אלה שייכנסו למדינה או ימצאו בה אחרי שהחוק הזה יעמוד בתקפו. הם יכולים להיכנס, למשל, לפי פקודת איחוד המשפחות, או לפי חוק, פקודה, או הסדר אחר. לפי הצעה זו צריכים אנשים אלה לעבור את הפרוצדורה הארוכה, הכלולה בסעיף 7 שאינו מוגדר ואינו ברור. הרי למעשה אין ערבי יכול למלא אחרי הדרישות שבסעיף 7. אולם נניח שימלא אחריה, יכול שר-הפנים להעניק לו את האזרחות. אם ראה זאת לנכון, את המשפט הזה יש צורך למחוק ולא להניח לשר-הפנים סמכויות כאלה שיוכל לקבוע בעזרתן את גורלם של אזרחים רבים במדינה. תפקידו של השר הוא לבצע חוקים, ולא להכריע לפי נקודת-ראותו הוא. לכן אני מציע את הצעת מפ"ם במקום סעיף 2, והיא:

„מי שיושב במדינת-ישראל ישיבת-קבע שלא בניגוד לחוק ביום שחוק זה יקבל תוקף, וכל נתין ארצישראלי שחזר ארצה ברושת לישיבת-קבע אחרי קבלת תקפו של חוק זה — יהיה לאזרח ישראלי מיום קבלת תקפו של חוק זה או מיום בואו ארצה. הכל על הענין — אם לא היה לאזרח ישראלי לפי סעיף 3.”

אשר לפסקה 5 בסעיף 7 עלי להעיר: אינני רואה שום צורך שהאזרחות הישראלית תהיה מותנית בידיעת השפה. הרי ידיעת השפה איננה שייכת לחוק האזרחות. ואם היא שייכת — מדוע דוקא ידיעת השפה העברית, ולמה לא עברית וערבית? מי הוא הקובע את פירוש המלים „ידיעת-מה של השפה”? — האם שוב שר-הפנים?

לסעיף 8, ברצוני להדגיש שישנם ערבים ששירתו את צבא-הגנה לישראל ואת המדינה וסיכנו את חייהם למענה. ערבים אלה צריכים להיות פטורים מן ההתאזרחות, אם הם יביאו הוכחות לכך. גם אם הם נמצאים במדינה וגם אם הם נמצאים מחוצה לה, חייבת המדינה להעניק להם את זכויות האזרח, אם הם רוצים בכך.

ולבסוף כמה הערות לסעיף 3: קיימת בעיה של חולים וסטודנטים שנסעו לחוץ-לארץ לטיפול רפואי או ללימוד ולא ניתן להם עתה לחזור. לכן אני מציע תוספת לפסקה לסעיף זה, המעניקה את האזרחות לסוגי אנשים

אזרח ישראלי והאם אינה אזרחית ישראלית, יש כאן משהו שלא כשורה — אשה זו היא נכריה ומשום מה אינה רוצה לחתור על אזרחותה הקודמת. דבר כזה טעון בדיקה, כי במקרה זה הילד הוא נכרי לפי דין ישראל, ואנחנו מכניסים אותו למחנה ישראל ומעניקים לו אזרחות אוטומאטית. עלינו לעשות זאת רק לאחר בדיקה יסודית ולא באופן אוטומאטי.

אשר לאיבוד האזרחות. החוק אומר, כי אזרח ישראלי שהוא גם אזרח-חוץ והוא תושב-חוץ, מאבד את זכותו אם הוא מצהיר על רצונו להחול מלהיות אזרח ישראל, או במקרה של הוצאת פסק-דין, לפי פניית שר-הפנים. אם אזרח ישראלי יוצא לחוץ-לארץ ויושב שם שנים מספר ורוכש שם אזרחות-חוץ, הרי שבאופן אוטומאטי צריך לפקוע תקפה של אזרחותו הישראלית. גם אם היה אזרח-חוץ קודם לכן צריך להגביל את זמן שהותו בחוץ-לארץ. ואילו בחוק המוצע, רק ביחס לאזרחות מכוח התאזרחות מגבילים את זמן הישיבה בחוץ-לארץ — בסעיף 12; לעומת זאת סעיף 11 אינו מגביל את השהות בחוץ-לארץ. כאן דרוש תיקון ויש להגביל את זמן השהות בחוץ-לארץ. אולי גם כאן צעונו זאת לשמן שנים.

כיון שהזכרתי את שבע השנים רצוני להעיר שזו נראית לי כתקופה ארוכה מאד. אם המחוקק רצה להסמיך זאת לענין השמיטה, הרי בראשית השנה השביעית צריך האדם לחזור לביתו ולא בסופה. אולם סבורני שחמש שנים, התקופה המקובלת בארצות-הברית, מספיקות בהחלט.

רוסתום בסתוני (מפ"ם):

כנסת נכבדה, ברצוני להעיר הערות מספר על הצעת החוק המונחת לפנינו. הצעת חוק זו, שעברה שלבים רבים של עיבוד, אינה יכולה לספק רצונם של התושבים הערביים במדינה, למרות השינויים שהוכנסו בה.

אם נעייין בסעיף 2 של הצעה, הנוגע באופן ישרי באוכלוסיה הערבית, נראה שעל האזרח הערבי לעבור דרך ארוכה וקשה וכמעט בלתי-אפשרית, וכדי שיוכל להיות אזרח יש הכרח שארבעה נתאים — וארבעתם יחד — יהיו מלאו לשם כך. יכול אדם לזכות ברכישת אזרחות ישראליית אם —

(א) היה נתין ארצישראלי ערב הקמת המדינה;
(ב) ביום 1 במארכ 1951 היה רשום לפי פקודת מירשם התושבים משנת 1949;

(ג) ביום תחילת תקפו של חוק זה היה תושב ישראלי;

(ד) מיום הקמת המדינה עד יום תחילת תקפו של חוק זה היה בישראל, או נכנס אליה כדיון.

לפי סעיף זה צריך איפוא תושב ערבי למלאות אחר כל הדרישות האלה. דבר זה הוא בלתי-אפשרי למעשה. הסיבות לכך הן:

א. אין לרוב ערביי ישראל, או לערבים שמחוץ לתחומי המדינה, הוכחות שהיו נתנים ארצישראליים. ידוע שלא לכל תושב ארצישראלי היה דרכון מאנדאטורי, ורק לאחר קטן שהיה נאלץ לנסוע לחוץ-לארץ היו דרכונים. תושבים שקיבלו תעודות-זהות של ממשלת המאנדאט, איבדו אותן או שהן נאספו בעת השחרור.

ב. ישנם תושבים במדינה שאינם כלולים במירשם התושבים. אלה מתחלקים לשלושה חלקים. הראשון — מסיבות רשלנות והנחה של משרד-הירשום, נמצאים עד-

שבים ערביים רבים בישראל עדיין אינם רשומים בגלל מדיניות ההפליה של הממשל הצבאי. סעיף זה אינו מגדיר בדיוק את המובן של "רישום", כיוון שכידוע קיימים ארבע פנים שונים של רישום בקרב האוכלוסיה הערבית — רישום קבוע ורישום ארעי.

החלק השלישי של פסקה א' בסעיף 2 משאיר את זכות האזרחות לתושבים הערביים לרחמי שר-הפנים, שכן הוא מתנה את האזרחות בכך שלא תנאי אלה. אם תנאי אלה לא מי שנכנס למדינה כחוק.

אנו מזכירים כי חוק הבחירות לכנסת השניה אף הוא התנה את זכות הבחירה וההיבחרות בכניסה "לגאלית" למדינה. משרד-הפנים ניסה או לשלול את זכות הבחירה ממאות בוחרים ערביים שהשתתפו בבחירות לכנסת הראשונה. אולם בתי-הדין המחוזיים הכשילו נסיון זה ולא הכירו בחוקיותם של תנאים אלה. אם תנאי כזה יוכנס לחוק האזרחות, תישאר האפשרות בידי הממשלה לשלול את אזרחותם של אלפי תושבים ערביים הנמצאים באופן חוקי במדינה, והשתתפו בבחירות לכנסת הראשונה והשניה.

סעיף זה, אם יתקבל, יעשה את חוקי ישראל ואת בתי-הדין שלה לצחוק בעיני דעת-הקהל. אנו מציעים, לכן, למחוק ולהוציא את החלק השלישי של פסקה א' בסעיף 2 מהצעת-החוק.

סעיף 7 מסדיר את אזרחותם של לא-יהודים הרוצים לקבל את האזרחות הישראלית לאחר שיתקבל חוק זה. סעיף-המשנה 5 של הפסקה א' בסעיף 7 מחייב את מגיש הבקשה לדעת את השפה העברית. יודע לכל, כי קיים מיעוט לאומי במדינה אשר שפתו היא ערבית. תהיה זו הפליה לגבי המיעוט הלאומי הערבי בישראל, אם יישאר תנאי זה המוגדר כאן. אנו מציעים כי התנאי למגיש הבקשה להתאזרחות יהיה לדעת אחת משתי שפות הארץ: עברית או ערבית.

אולם, על אף כל התנאים הנוכריים, הרי לפי פסקה ב' של סעיף 7 אפשר שלא תינתן האזרחות למגיש בקשה אף אם מילא אחרי כל התנאים, שכן ההכרעה הסופית היא בידי שר-הפנים. אנו מציעים למחוק ולהוציא פסקה זו ולקבוע בבחירות כי הממלא אחר התנאים המפורשים בחוק יהיה זכאי לקבל את האזרחות הישראלית באופן אוטומאטי.

פסקה א' בסעיף 10 מקנה את האזרחות הישראלית רק לבניהם הצעירים של הורים ישראליים. אנו מציעים כי זכות זו תינתן לכל הבנים להורים ישראליים, צעירים ומבוגרים.

סעיף 12 מסדיר את ענין ביטול האזרחות. אחת הסיבות לביטול האזרחות יכולה להיות הימצאותו של אזרח בחוץ-לארץ במשך שבע שנים, בלי שיהיה לו כל קשר עם המדינה. יתכן ואזרח כזה הוצא מן המדינה או אינו יכול לחזור אליה בגלל סיבות שונות שאינן תלויות ברצונו. אנו חושבים כי תנאי זה איננו מוצדק ומציעים להוציא מן החוק.

נוסף על כל אלה ישנם בהצעת החוק מספר סעיפים הסותרים זה את זה. אנו נציג לוועדה המתאימה את התיקונים לביטול סתירות אלה.

לבסוף ברצוני לסכם את הסתייגויותינו והצעותינו להצעת חוק האזרחות:

(1) אנו מתנגדים לאזרחות כפולה;

מסויימים ומוגדרים שיצאו לפני ייסוד המדינה, אם הם רוצים בכך.

בהזדמנות זו אנו פונים לממשלה, שתכריז על זכותם של הפליטים הערבים שחרייה-השלום לחזור למולדתם, לאחר שייחתמו הסכמי שלום בין ישראל וארצות-ערב. חוק זה צריך גם להעניק את זכות האזרחות לפליטים הערביים שזכותם היא לחזור למולדתם וארצם. אני מציע להכניס פסקה, המעניקה להם את האזרחות לכשיחזרו במסגרת הסכם בין ישראל וארצות-ערב. זכות הפליטים שחרייה-השלום היא כזכות העולים, ואין החוק הזה יכול לעבור בשקט על שאלה מכרעת זו.

הישיבה נפסקה בשעה 19.00.

הישיבה נתחדשה בשעה 20.15.

היו"ר י. סרלין:

אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. רשות-הדיבור לחבר-הכנסת חביבי, ולאחריו לחבר-הכנסת שפירא.

אמיל חביבי (מק"י):

כנסת נכבדה. הסיעה הקומוניסטית בכנסת הראשונה וכן בשניה עמדה בתוקף על הצורך בחקיקת חוק למדינה אשר יגדיר ויסדיר את בעיית האזרחות במדינת-ישראל. הצורך בחוק כזה, בפרט במדינה צעירה כישראל על תנאיה המיוחדים, גרם לתקלות רבות לתושבים ואיפשר בין היתר, פעולות בלתי אנושיות שונות לגבי המיעוט הערבי בישראל, כגון: גירוש תושבים, הפרדה בכוח בין אשה לבעלה או בין ילד להוריו.

כבואנו להעיר את הערותינו להצעת החוק הנה, עלינו לציין, כי למרות אופיו המסוכן והבלתי ברור של החוק, בכל זאת מתקבלת תמונה מסויימת, ומתבלטת אף מגמה מסויימת, בשני ענינים יסודיים שאליהם תיכוננו מנסחי החוק. המגמה הראשונה היא ליצור שכבה מסויימת של תושבי המדינה המחזיקים באזרחות כפולה — אזרחות ישראלית ואזרחות חוץ. אזרחים שהם קשורים בנאמנות למדינה זרה. זוהי הכוונה של סעיף 1(ב) המקנה לאזרח ישראלי את הזכות להחזיק באזרחות של מדינה אחרת.

אנו רואים את ההצעה להקניית אזרחות כפולה במדינתנו כפגיעה בכבוד המדינה. נוסף על כך, הרי זכות מזיקה זו עלולה לאפשר את הסתנותם של אלמנטים זרים, הקשורים בנאמנות למדינה זרה, לתוך מנגנון הממשלה, לצבא, לממשלה וכו'.

אנו מציעים כי חוק האזרחות יקבע בפירוש כי אזרח ישראלי אינו זכאי להחזיק באזרחות אחרת בעת ובעונה אחת. על-כך אנו מציעים למחוק מן החוק את כל הסעיפים הנוגעים באזרחות כפולה.

המגמה השניה המתבלטת מהצעת החוק, היא הנסיון להחזיק חלק חשוב ממושבי ישראל, את המיעוט הלאומי הערבי, במצב של אי-יציבות לגבי מעמדם במדינה, ול-שעבד את זכות האזרחות שלהם לשיקול דעתה של הממשלה. ברור כי רוב סעיפי החוק המוצע עוסקים בשאלת אזרחותם של לא-יהודים, בעיקר ערבים.

סעיף 2 וסעיף 7 מגדירים את הזכות לאזרחות ישראליה בעיקר לגבי הערבים.

החלק הראשון של פסקה א' בסעיף 2 מתנה את הדכות לאזרחות לאלה שביום ה-1 במאס 1951 היו רשומים במירשם התושבים לפי הסקודה משנת 1949. כידוע, תנ-

ישיבה כ"א, כ"א חשון תשי"ב (20 נובמבר 1951)
— חוק האזרחות (חביבי, י. שפירא, בריהודה) —

בהודמנות זו ברצוני לומר, שלצערי לא אוכל לקבל את הצעתו של חבר-הכנסת גורוק בדבר מתן זכויות ליהודים הויז'ים בחוץ-לארץ, ולא את ההצעה שאני מבין את ערכה הסמלי ואת הכאב הכרוך בה, של חבר-הכנסת אלטמן בדבר מתן אזרחות ליהודים שנספו בשואת אירופה. אינני יודע אם זוהי הדרך להצבת מצבה ליהודים האלה; על-כילפנים, חוק זה הוא חוק יבש מאד, ובלתי סמלי ומעשי מאד, ואין לערב תוגה בשמחה.

היתה תלונה קשה מצד חבר-הכנסת בריהודה ומצד חבר-הכנסת פרי על האחרון בחוק, שהנה טיפלו בהצעת חוק זו בכנסת הראשונה במשך זמן כה רב, ושדובר נמשך עד תתה, ושוק כעת מביאים לפנינו את החוק.

ישראל בריהודה (מפ"ם):
לא "טיפלו" אלא "עייבו".

יעקב שפירא (מפ"ם):

אני מוכרח להודות שלא הבינתי, על מה מתלוננים חבר-הכנסת בריהודה ופרי, עד ששמעתי את נאומי של חבר-הכנסת בסתוני. כשמעיינים בחוק זה, כפי שהוא כתוב עכשיו — ושמעתי מחבר-הכנסת בריהודה, שגם הוא חושב שנוסח זה טוב יותר בשביל התושבים הלא-יהודיים של הארץ מאשר הנוסח הקודם — באים לידי מסקנה, שאפילו החוק הזה שהוא טוב יותר, מוטב שיקבלו לו במאוחר. לו היה מתקבל בסוף שנת 1948, במקום בסוף שנת 1951, הרי תושבים ערבים רבים, שיהנו עתה מאזרחות לפי סעיף 2, לא היו נהנים ממנה. ובכן, כל דחיה של החוק, חבר-הכנסת בריהודה, רק מקילה על אותם תושבי הארץ, שאתה היית להם לפה. אולם עלי לומר, שהתמיהה שלי נעלמה כליל כאשר שמעתי את דבריו של חבר-הכנסת בסתוני, הוויכוח המתנהל בכנסת בנקודה זו הוא ויכוח בלתי-יסעתי, ולהלכה כל חבר וחבר מביע את דעתו הוא, אולם לא הרי מפלגה כהרי מפלגה. חבר-הכנסת בסתוני הוא בא-כוח מפלגה לניניסטית, אחידה ומוצקת, אשר כל חבר בה מביע את דעת המפלגה כולה בדברים עקרוניים; שאם לאו אין הוא עולה על דוכן הכנסת, הוא אינו מייצג מפלגה חצי-ליבראלית כמו מפ"ם, שבה יכול אחד להיות בעד אזרחות כפולה, והשני נגדה.

ישראל בריהודה (מפ"ם):

מפ"ם היא אנטי-לניניסטית בתכנה ולניניסטית בארגונה.

יעקב שפירא (מפ"ם):

בצעירותי למדתי, ועדיין לא שכחתי זאת, שהדבר האופייני ביותר למפלגה בולשביסטית הוא האירגון. על יסוד הפילוג בשאלה ארגונית הוקמה, כידוע, המפלגה הבולשביסטית בוועידת לונדון של הסוציאלי-דמוקראטים הרוסים.

אני מתאר לעצמי שחבר-הכנסת בסתוני דיבר כשם מפלגת-הפועלים המאוחדת. אם לא כך הדבר, אשמח לשמוע זאת ברורות מפי חבר-הכנסת אחר, המייצג את מפלגת-הפועלים המאוחדת בצורה טובה, משעושה זאת חבר-הכנסת בסתוני. אינני יודע מדוע צריכים אנו לחשוב שחבר-הכנסת בסתוני אמר מה שאמר על דעת עצמו בלבד, אני רוצה לצטט את הכתוב בפרוטוקול, בחלק מנאומי של חבר-הכנסת בסתוני: "בהודמנות זו" — כך גומר חבר-הכנסת בסתוני את דבריו — "אנו פונים לממשלה, שתכריז על זכותם של הפליטים הערבים שוחררי השלום לה זור למולדתם בהתאם להסכמי השלום בין ישראל לבין

2) אנו מתנגדים להתנות את קבלת האזרחות הישראלית ברישום לפי מרשם התושבים 1949 או 1951, כיון שדבר זה מונע את זכות האזרחות מאלפי תושבים ערביים הנמצאים בישראל באופן חוקי, אך לא נרשמו בגלל מדיניות ההפלייה של הממשל הצבאי, ומתוך כך שאין הרישום כולל את כל אלה החוזרים ארצה על בסיס איחוד המשפחות;

3) אנו מתנגדים לזכות משרד-הפנים להתעלם מתנאי חוק האזרחות מתוך שיקוליו הוא.

כיון שאנו מכירים בצורך הדחוף בקבלת חוק האזרחות הרי נתמוך בהעברת החוק לוועדה והכנסת תיקונים יסודיים בו.

יעקב שפירא (מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בוויכוח על חוק זה — אשר לתחילה חשבו הכל שיהיה קצר ויהיה רק כעין חזרה על מה שדובר בכנסת הראשונה בשעת הוויכוח על חוק זה — קשה למצוא קו אחיד. יסלחו לי חבר-הכנסת אם לא אנהג בהערותי בשיטה של ראשון-ראשון ואחרון-אחרון.

חבר-הכנסת ורהפטיג, שהוא מוטיקי הכנסת ומוטיקי הוועכונים בדיון בהצעות חוקים, שכח לגמרי שאין זאת קריאה שניה, וכי אנו עוסקים בקריאה ראשונה של החוק. בדבריו הדהים את כולנו בטיפולו בפרטי-פרטים לגבי החסרת מלה גבי ופסיק שמ, ובעמידה על נקודות בעלות ערך-משנה לגבי הצעת החוק.

שאלה מרכזית בוויכוח זה היתה שאלת האזרחות הכפולה. החוק כולו, ובמיוחד הוראת החוק בנקודה זו, מר"כ יחזקתה נוספת שלא נוכל לנסח את חוקינו בצורה נוקשה. חוקים אלה יצטרפו, ללא ספק, להשתנות עם הזמנים. אין ספק בדבר, שהאזרחות הכפולה נוגדת במידה רבה מאד את מהותו של החוק. אולם אין לי גם ספק שכיום, בסוף 1951, אין לנו כל ברירה וכל אפשרות להיר"מנע מהוראת החוק בדבר האזרחות הכפולה. אינני יודע אם יש צורך מיוחד להבליט נקודה זו במקום כה נכבד: בסעיף הראשון של החוק, אבל אין זה קובע הרבה; זה ענין של טעם. לגופו של דבר לא נוכל להימלט מכך. ראינו שיהודים רבים, שלא היו אזרחי המדינה ושלא היה להם כל יסוד להיות אזרחי המדינה, נחלצו לעזרתנו, להגנת המדינה. יודעים אנו, שתהליך העליה לארץ כרוך בתהליך ממושך יותר של ליקבידאציה של רכושם ונכסיהם של היהודים בחוץ-לארץ.

תהליך זה, כנראה, לא יקל, אלא ילך ויקשה, ולא נוכל, לשם הצורך של היופי שבחוק, ואף לא לשם הרעיון המתנגד לאזרחות כפולה, לוותר על מתן אזרחות לאותם העולים, אשר מצבם מכריחם לשמור על אזרחותם הקודמת במשך שנים. הם יבואו ארצה, ויצטרפו לשאר מור על קשריהם עם חוץ-לארץ, עם הגולה, עד שיוכלו לחסל את הקשרים האלה, והמדינה צריכה לאפשר להם זאת. ייתכן שהכנסת, שתדון בשינוי או בניסוחו מחדש של חוק זה כעבור מספר שנים, תחייב את ביטול האזרחות הכפולה. כיום איננו יכולים להרשות לעצמנו את הלוכסוס הזה.

כולנו צריכים להביע את הוקרתנו למנסחי החוק, אשר למרות ההערות לגבינו פה ושם, הוא מנוסח בצורה בהירה ומקפדה, ועונה על כל השאלות העיקריות שחוק כזה מטפל בהן.

שחבר־הכנסת חביבי היה הרבה יותר צנוע בדרישותיו שהשוואה עם חברי־הכנסת בסתוני. זה לא כל־כך טוב, חברי־הכנסת חביבי, בעד דברים כאלה אין אומרים תודה בחוגים מסויימים.

יצחק בן־אהרן (מפ"ם):

אתה למות את המלאכה הזאת! לא נאה לך כלל מלאכה זו.

יעקב שפירא (מפא"י):

שמעתי יפה מאד את הדברים של חברי־הכנסת חביבי. הוא מציע לנו למחוק מסעיף 2 שלוש הוראות. באותו סעיף ישנם ארבעה תנאים להקניית זכות אזרחות מכות ישיבה בישראל; התנאי של אזרחות ארץ־ישראלית — הוא מציע למחוק; התנאי שהאיש יהא רשום כתושב לפי פקודת מרשם התושבים — הוא מציע למחוק; גם תנאי הכניסה לארץ כדין — הוא מציע למחוק; נשאר רק תנאי אחד: מי שבתחילת תקפו של חוק זה היה תושב יש־ראלי. במלים אחרות, כל ערבי שיסתנן לארץ עד שחוק זה יכנס לתקפו, יהיה אזרח. זוהי הזמנה להסתננות. לו היתה הפוליטיקה של הממשלה לעבור על הסתננויות בשתיקה, הייתי יכול להבין הצעה כזאת מפיו של ערבי, כי חברי־הכנסת חביבי הוא בראש־אשונה ערבי. אבל בתנאים כפי שהם כיום, כאשר המסתננים אינם נפגשים בגבולות בורועות פתוחות דוקא, אני חושב שאין זה הוגן כלפי הפליטים, להציע הצעה כזאת. אמרתי שחבר־הכנסת חביבי היה מתון מחבר־הכנסת בסתוני, כי הראשון הזמין הסתננויות עד שחוק זה יכנס לתקפו ואילו חברי־הכנסת בסתוני ואנשי מפלגתו עשו כאן את ההזמנה לזמן ארוך יותר.

יוחנן בדר (תנועת החרות):

כנסת נכבדה, „האביאנט סואה פאטא ליבלי“ (לכל ספר גורלו המיוחד), והצעות החוקים ואי שיש להם גורל שלהם. ההצעה שהובאה בפני הכנסת הראשונה היתה הצעה מספר 17 בהצעות החוקים שהממשלה טיפלה בהן, והצעה חוק זו, אם אינני טועה, היא הצעה מספר 20 של הממשלה.

שרי־הפנים מ. שפירא:

מספר 19.

יוחנן בדר (תנועת החרות):

ברצוני לכלול גם את הצעת החוק של סיעת הפרוג' רסיביים ולכן זו הצעה מספר 20. ובכל־זאת אינני חושב, שהצעה זו משייבה רצון.

אני פותח בדברי, שהוא במרכז הוויכוח: ענין האזרחות הכפולה. בדיון זה היו הרבה איי־הכנות ומשום כך כדאי לדבר ברורות בדיון על חוק זה.

קודם־כל, האזרחות הכפולה איננה דבר שאנו יכו־לים לפתור אותו עליי חוק שלנו. האזרחות הכפולה איננה בעיקרה תוצאת חוק של איו מדינה, היא תוצאת החוק הבינלאומי; היא תוצאת העובדה שחוקי האזרחות שונים הם במדינות שונות. יכול לקרות, שאדם מסוים יהיה לפי חוק של מדינה פלוגית אזרח מדינה פלוגית, ולפי חוק של מדינה אלמונית יהיה אזרח מדינה אלמונית. ויכול לקרות דבר יותר חמור בשביל אדם, שלפי חוק מדינה אלמונית יהיה אזרח מדינה פלמונית ולהיפך, ואז לא יהיה אזרח שאינו מדינה הכירה בו.

בעיה זו קיימת בכל המדינות ואין לנו שום תקוה ליצור מצב, שבכללותו ישחרר אותנו מאזרחים כפולים, אלא שממצב כזה ועד להצעת חוק זו, ארוכה היא הדרך,

אזרחות ערב. חוק זה צריך גם להעניק את זכות האזרחות לפליטים הערבים, שזכותם היא לחזור למולדתם וארצם. אני מציע לכנסת להכנס פסיקה, המעניקה להם אזרחות לכשיחזרו, במסגרת הסכם בין ישראל לבין ארצות ערב. זכות הפליטים שוחרי השלום היא זכות העולים, ואין חוק כזה יכול לעבור בשקט על שאלה מכרעת זו.

עלי לומר, שכאשר שמעתי את הדברים האלה הבתי נותי, מדוע היה זה חשוב כל־כך לחבר־הכנסת בריהודה, שהחוק יראה אור לא בסוף 1951, אלא לפני שנתיים. זה מובן אם מדברים על חוק שמכיל את תביעותיו של חברי הכנסת בסתוני.

עלי לומר, שנגד תביעותיו של חברי־הכנסת בסתוני יש לי שתי טענות: טענה אחת לגופו של ענין, אבל על כך אין להאריך את הדיבור, כי לי יש דעה אחרת ביחס לזכותם של הפליטים לחזור ארצה, אולם יש לי גם טענה שניה: אינני מדבר בשם הפליטים, אבל אני מדבר כאדם מהישוב. כאדם מהישוב הייתי רוצה לדעת, מהי השיטה הזאת, להוליד שולל הרבה אלפים ורבות של אנשים, הסובלים, בלי שום ספק, קשות. מדוע צריך באיכות מפ־לגה רפרונטאטיבית כמו מפלגת־הפועלים המאוחדת, להיריע מעל במת הכנסת ולומר דברים כאלה, בידיעת מפלגתו, בשעה שאין כל צל של תקוה שהדברים יתקבלו על דעת הכנסת.

יצחק בן־אהרן (מפ"ם):

הם למדו זאת משרי־החוק הישראלי.

יעקב שפירא (מפא"י):

אני לא שמעתי ששרי־החוק אמר דברים כאלה. למרות דברי חברי־הכנסת בריהודה שהטכניקה של מפלגת פועלי ארץ־ישראל היא לינייסטית, אני מודיע שאף אילו אמר זאת שרי־החוק או מישהו אחר מחברי מפא"י, חברי מפ־לגת ארץ־ישראל אינם הולכים בדרך זו. אני על־כ־פנים אינני תומך בזה, ואין לי צל של ספק ששרי־החוק מעולם לא אמר זאת.

אני רוצה להבין, מה פירושו של דבר, שנכתוב בחוקי, שהאזרחות בארץ תינתן לכל פליט אם הוא יחזור לארץ והוא שוחר שלום. אני רוצה לדעת: איזה פליט לא יוכל אז לחזור לארץ ולהיות אזרח בה?

אלעזר פרי (מפ"ם):

עסקני מפא"י הערבים.

יעקב שפירא (מפא"י):

אני שואל שאלה רצינית ואתה עונה לי בצורה כזאת, אני שואל: האם לאור הכרזה כזו לא צריכים כל הפליטים היושבים בגבולות הארץ לארוז את חפציהם, והאם אין להם זכות לבוא ולדרוש אזרחות?

ישראל בריהודה (מפ"ם):

אחרי שיכריחו את המדינות לחתום על שלום עם ישראל.

יעקב שפירא (מפא"י):

ואחרי שיכרתו שלום — אתה תחזיר אותם? למה דברים אלה, בזמן שאנו עומדים על פרשת דרכים? חברי הכנסת בסתוני, לאור קריאות־הביניים של חברים נכבדים מאד מסיעת מפ"ם, אמר את הדברים האלה בשם מפ"ם, וטוב לדעת זאת.

הערה אחת לחבר־הכנסת חביבי. אני צריך לומר,

כאזת תהיה אזרחות כפולה שמוגה זה! זה ניתן לפי הצעת חוק זו. לכן דעתי היא, שדרוש לנו דין, שנישואים בנות נים אזרחות של בעל לאשה אך ורק אם ברור ומובטח, שהיא מאבדת את אזרחותה הקודמת, כדי שהנישואים לא יביאו לידי אזרחות כפולה.

רבתי, אני מסכים לגמרי לכל ההצעות שאזרחות ארץ-ישראלית, שבעצם צריך לקרוא לה בשם "אזרחות פלשתינה (א"י)", לא תהיה תנאי מוקדם לקבלת אזרחות ישראלית. הסיבה היא פשוטה: אנו איננו יורשי המשטר המאנדאטורי. מדינה זו איננה המשך של פלשתינה (א"י). העובדה שמישהו היה נתין של פלשתינה (א"י) אין לה שום ערך בעינינו.

אני חושב, שאדם שהיה אזרח מדינה אחרת בזמן הקמת המדינה, אם כי הוא תושב הארץ כיום, איננו יכול לקבל אזרחות ישראלית. יושבים אצלנו פריסים. לפי הצעה זו הם יקבלו אזרחות ישראלית. למה? למה נעשה אותם לאזרחים כפולים? יושבים אצלנו אנגלים, צרפתים, איטלקים ועוד ועוד. לפי חוק זה יהיו כולם בעלי אזרחות כפולה.

אני אומר, שהתנאי החשוב ביותר הוא; שאדם לא יהיה אזרח זר, בלי כל קשר עם אזרחות פלשתינאית.

בהזדמנות זו עלי לומר משהו על הפליטים, או נקראם בשם הנכון: "בורחים". דובר על כך שהם שוחרי שלום, הם יצאו מן הארץ כדי לעשות תעמולה לכבוד מדינת-ישראל ורוצים לחזור אליה וכו'. דעתי היא, שהם לא יחזרו לעולם, כי אנו לא נתן להם לחזור. נכון מה שאמר כבר בלגלוג חבר-הכנסת אך אהרן על כך, שמר שרת דיבר על החזרת מאה אלף פליטים, ואנו ידענו שלא דוברים ולא יערי, זה היה פטפוט ותו לא. גם מר שרת כבר איננו מדבר כיום על כך, אך כל הדיבורים האלה יוצרים הדים בלבבות אנשים אומללים אלה, ואולי מקווים הם שמדינת ישראל תיתן להם לחזור; אלה הן תקוות שוא. בגלל התקוות האלו אין הם משתרשים בתנאי החיים החדשים שלהם, וחוזרים הנה כמסתגנים. בגלל תקוות אלו, כדי ליצור עלינו לחץ להחזירם, הם מפתחים תעמולת איבה נגד מדינתנו. כל אדם המסיף לעודד תקוות אלו, פועל לא רק נגד האינטרס של המדינה, אלא גם נגד האינטרס של האנשים האומללים הללו עצמם.

לא בכל המדינות קיים מצב שווה בנוגע לחוק האזרחות. אני שואל את עצמי, האם האנשים שטיפלו בענין חשבו פעם בריצונות על העובדה, שקיימת אמנה של האג משנת 1930, אמנה על אזרחות כפולה? מדינות רבות הצטרפו לאמנה זו וצריך להתחשב בזה במקצת גם בעריכת חוק זה. לא שמעתי על כך, ואני חושב שעברו על ענין זה לסדר היום. אילו היו חושבים על אמנה זו, היו מוצאים בה מכשיר מעשי מאד לביטול האזרחות הכפולה.

כדי לבטל אזרחות כפולה של שבי ציון, לא די לכך טוב משהו בחוקים האלה. צריך לדבר גם עם המדינות שהעולים באים משם. כמה מהן נותנות רשות, לא תמיד מתוך ידידות. לעלות לארץ בתנאי שיותרו על האזרחות. עיראק מסיבות שלה, פולין אולי מסיבות שונות, וכו'. אני חושב, שמדינה בעלת מנגנון דיפלומאטי יש לה אפשרות לדרוש ממדינות שונות לא רק עזרה כספית, אלא גם שחרור העולים מקשר האזרחות.

נוסף לכך אני מבין, שהעובדה שהעולה מקבל אזרחות באופן אוטומאטי, מביאה לידי אזרחות כפולה. על כל פנים ברגע הראשון, כי אזרחות אוטומאטית שוללת את אפשרות הויתור.

לפי המצב הקיים בארץ כיום, שום אדם בארץ אינו אזרח ישראל. כל אזרח ישראל היום פירושו אזרח של 2, 3 או 4 מדינות. הצעה זו העלתה את שיטת האזרחות הכפולה לכלל. אין זה מקרה, שכבר בסעיף הראשון כתוב, שאפשר לקבל אזרחות ישראל לפי כל הצורות בלי שום ויתור; כלומר: כל בן-אדם יכול להיות גם אזרח זר וגם אזרח ישראל בחוקף החוק. חושבני שזה מצב רע מאד, ורע קודם כל למדינה, כי הוא יוצר מצב, שכל בן-אדם תושב הארץ חייב במצפנו אמונים לשתי מדינות, וחושבני שזה דבר רע מאד, הואיל ופירושו הדבר הוא, שבעצם אינו יכול לשמור אמונים אף למדינה אחת.

דבר שני שאני דואג לו כל-כך, היא בעיית מצבו האישי של האדם. הוא הרי אזרח לשתי מדינות, למשל, אזרח ישראל ואזרח תורכיה. נניח שתהיה פעם מלחמה בין ישראל ובין תורכיה — אני משתמש בדוגמה, שאין לה יסוד מעשי, ואני עושה זאת בכוונה, — הוא יפול בשבי התורכים והם יאמרו לו: אתה בוגד, אתה אזרח תורכיה ואתה נלחמת נגד תורכיה. זה מצב חמור מאד.

וישנה גם בעיה שלישית, שהיא חמורה בעיני ביותר. זוהי הבעיה של הסטטוס בנוגע לחוקים הקיימים בארץ. לפי כל מדינת חוקים, גם לפי חוקי הארשות, הסטטוס של אדם תלוי במידה רבה באזרחות שלו — ומהו הסטטוס של אדם שהוא אזרח לכמה מדינות? יאמרו לי: אין זה חשוב, כי בארץ ישפוט על האישות שלו לפי חוקי הארץ. אלא שהדבר אינו פשוט כל כך. למשל, בענין ירושה הנמנית צאת בארץ אחרת. מה יהיה מצבו של אדם שהוא אזרחן של שתי המדינות הללו?

בעיות אלו קיימות בכל מדינה ומדינה, כיוון שאי אפשר להיפטר לגמרי מאזרחות כפולה. אך להפוך את האזרחות הכפולה לשיטה, לכלל, שרק מעטים יהיו בו יוצאים מן הכלל — איננו מוכנים לקבל זאת.

רבתי, לפי הצעת חוק זו ישנן 6 דרכים לקבלת אזרחות. אחת מהן היא עליה לפי חוק השבות. על ענין זה עלי לומר. כלומר: כל בית דין דתי יכול ליצור נישואין, אימוץ, התאזרחות ולידה — עלינו ליצור בחוק בסתורן גמור, שבמקרים כאלה לא ניצור אזרחים כפולים.

לדוגמה — אימוץ. אני חושב, שאימוץ כדרך לקבלת אזרחות היא דרך פסולה לגמרי. מה זה אימוץ? בארץ זו אפשר לאמץ ב-10 שישות, כי יש לנו 10 עדות דתיות ועוד דת שלטת, הדת המוסלמית. כל בית-דין דתי ממונה על דיני אימוץ. כלומר: כל בית דין דתי יכול ליצור אזרח ישראלי. אני סבור, שזה אינו נחוץ, הוא אינו טבעי. האימוץ הוא ענין לחוק ארצי, בלבד, ולא לחוק מדינה. כל הדרך הזאת פסולה ואני ממנגד לה. אך ההצעה המאפשרת אימוץ של נתין זר, שגם אחרי האימוץ יישאר נתין זר — מה טעם להצעה זו? — היא פסולה לגמרי.

הוא הדין לנישואין. גם הצעה זו פסולה מכל מיני טעמים. ברצוני לומר דבר, שאולי לא ימצא חן בעיני חברות הכנסת. אני בעד שיחיו זכויות של האשה, אך אין זאת אומרת, שדרוש לנו דין, שבעלה של האשה יקבל את אזרחותה. נניח, שבשתי מדינות יקובלו דינים גאונים אלה, פירוש הדבר שכל הנישואים בין אזרחי שתי המדינות יוצרים באופן אוטומאטי אזרחות כפולה של שניהם. ואם נניח, שאחד מהם, שהוא בעל אזרחות ב-4 מדינות, התגרש מאשתו ונשא לו אשה שניה, שגם היא יש לה 4 אזרחויות, הרי פירושו הדבר, שלאיש כזה או לאשה

להגנה. הכנסת הראשונה קיבלה את חוק השבות האומר, שלכל יהודי יש זכות לבוא לישראל ולגור בה. אין שוא לים אותה, מה הוא הפאספורט שלו ומה היא נתינותו. אין חשיבות לדבר אם הוא אמריקני או נתין מדינה אחרת. על ידי עצם היותו יהודי ניתנת לו זכות מלאה לבוא לארץ. ועוד דבר נותנת הנתינות: הגנה עליידי המדינה. אני חושב, שכולנו שמחים שמדינת ישראל קמה כדי להגן על כל היהודים באשר הם שם. כשאנו שומעים שעושים עוול ליהודי, אין שואלים מה הוא הפאספורט שבידו, אלא מגישים לו את כל העזרה. מדוע אנו מכריחים איפוא את היהודי הבא לארץ בפאספורט של מדינה אחרת, להתפטר מנתינותו? פאספורט זה יוכל לתת לו רשות לנסוע לכל הארצות בלי ויזה, כפי שנותן הפאספורט הבריטי. אני רוצה לשאול, כמה יהודים בריטיים יסכימו להפטר בקלות מנתינותם? היה הם בגלל זה יהודים וציונים רעים? המגות קיש היה נתין בריטי והוא היה מהסס מאד מאד אם לקבל את האזרחות הארצישר' לית, אף על פי שהוא ניהל את המחלקה המדינית של הסוכנות בימי המאנדאט. רק משנאמר לו, שלא יפסיד את האזרחות הבריטית שלו, התאזרח מיד.

לכן אני מבקש, מה הבית, לשקול עניין זה. כולנו טר ענים שמאמצות האנגלו־סאכסיות אין באים יהודים די הצורך. ראש הממשלה אמר: אנתנו זקוקים להם. אין בר צוני לשלול מהם את הזכות לאזרחות ישראלית מפני החשש שלהם לוותר על נתינותם הבריטית או האמריקנית. אל נכריח אותם לוותר על הפאספורט שלהם. זה יקשה עליהם מאד.

לכן אני מבקש, שהוועדה שתדון בבעיה זו תשאיר זכות זו ליהודי העומד על-כך ורוצה לשמור על הנתינות האחרת שלו. יש לו סיבות משלו, שהוא רוצה לעשות כך. אין זאת אומרת, שהוא אינו פאטריוט ישראלי, הן בעצמו בא לארץ בתנאים הקיימים כיום אצלנו, הוא בוודאי ציוני טוב ויהודי טוב. אין זאת אומרת, שהוא יהודי רע, אם הוא רוצה להמשיך לשאת את הפספורט שלו מאותה הארץ שממנה בא.

ועוד, חברה הכנסת נרוק הזכיר כאן ענין חשוב מאד, ועמד על הליקוי בחוק, שאינו נותן אזרחות ליהודים טובים שיש להם זכויות מיוחדות, הנמצאים בחוץ־לארץ, כגון יהודי עיראק, ששילמו את המחיר המלא עקב היותם יהודים. זה עתה באתי מפאריס, שם התקיים הקונגרס הספרדי. עליידי הקונגרס הסתובבו מאות יהודים אומללים יוצאי ארצות ערב, שאינם יכולים לקבל פאספורט, כדי לנסוע, רק אם יחזרו לעיראק, למצרים, או לכל ארץ אחרת שמ' מנה באו. הממשלה הצרפתית איננה מוכנה לתת להם „לסה־פאסה" כדי לנסוע, או רשות להישאר בצרפת. כל זמן שיש להם בעיות הקשורות ברכושם שהוקפא, וכל זמן שיש להם שם קרובי משפחה — אחים, אב ואם — אינם יכולים לעת עתה לסקן אותם ולבוא הגנה. כלום לא צריך לעזור להם? יהודים אלה שגרו בעיראק 2600 שנה בלי כל הפרעה רצינית עד קום המדינה, שילמו עכשיו את המחיר המלא בעד הקמתה. אני חושב, שמדינת־ישראל חייבת לתת להם את כל העזרה. אני מקווה שהוועדה תדון בסעיף זה ותתן להם אפשרות לקבל נתינות ישראלית, או לכל הפחות לקבל פאספורט ישראלי לזמן מסוים ול־אפשר להם לסדר את עניניהם ואחר כך לעלות הגנה. אני מודה לחברים שהקשיבו בסבלנות לעברית הגרועה שלי. אני מקווה, שבפעם הבאה תשמעו עברית טובה יותר.

לא די שיהא ויתור, יש צורך שהמדינה הנוגעת בדבר תכיר בויתור זה. ישנן מדינות המקשות על אזרחיהן לוותר על האזרחות וישנן מדינות שאינן מקשות עליהם. גם מזה צריכה הצעת החוק להוציא מסקנות.

אשר לקבלת אזרחות על סמך לידה. ברצוני לצטט משהו מן החוק הנראה מגוחך מאוד: „מי שנולד אחרי תחילת חוקפו של חוק זה יהיה לאזרח ישראל מלידה, אם לא קיבל מלידה אזרחות חוץ". אם נקבל זאת כמו שכתוב כאן בפירושי. ייראה הדבר, שכל אדם הנולד בעולם באיזו ארץ ולא קיבל על ידי הלידה אזרחות חוץ, הוא אזרח ישראלי בין שהוא יהודי ובין שאינו יהודי. אגב, ישנם כמה סעיפים המסוגגנים באופן משונה כזה, אך בהם אין הדבר בולט כל כך בסעיף זה.

אני מתכוון לסתירה בין אסופי לבין בן־אדם שהוריו נוסעים. זה ענין של הפינצ'ים הטריטוריאלי והפינצ'ים של אזרחות קודמת. דעתי היא, שאפשר להסכים גם לפי רינציפ האחד וגם לשני, אך דרושה עקביות. אי־אפשר להרשות שאדם שאינו אזרח ישראלי יתן לבנו אזרחות ישראלית על ידי זה שיעשה אותו לאסופי.

אני מסיים ואומר, שגם ההצעה מס' 20 יש ליקויים רבים, אף על פי שחוק זה דרוש מאד. נדאג לכך, שבי סופו של דבר יהיו לנו אזרחים ישראליים ולא אזרחים כפולים במדינת ישראל.

בנימין ששון (הציונים הכלליים):

אדוני הוישב ראש, חברי הנכבדים. ככל חברי הכנסת אני מקבל בברכה את הצעת חוק האזרחות. כפי שאמר חברי המלומד ד"ר בדר, החוק כפי שהוצע הוא לקוי בהרבה מקומות. אני בטוח שהוועדה שתדון בו תתקן את הליקויים האלה. הליקויים הם כפי שהעירו ד"ר בדר וחברי הכנסת ורהפטיג. אני בטוח שלא יעבור זמן רב עד שיונח החוק הזה לפני הבית, והבית יאשרו. כל העם מחכה לחוק זה.

מה שיש לומר כבר נאמר ולא נשאר הרבה בשבילי. אך ישנן כמה נקודות שברצוני לנגוע בהן. ראשית יש להזכיר לחברים, שמדינתנו היא מדינה משונה; הופ' עתתי לשמוע דברי כמה מהחברים — כאילו נבחרו לשנות את מטרת הקמת המדינה. אני מקווה, שהוועדה שתדון בדבר לא תשכח, שתפקידו הראשון של הבית הוא ותפקידם של כל החוקים שהוא מחוקק הוא לחזק את המדינה. מה שיש חזק אותה — הוא טוב; ומה שיחליש אותה הוא רע.

לכן מתנגד אני למתן אפשרות לקבלת אזרחות אר טומאטית על ידי גנישואים סתם. כוונתי לומר, שאשה הגינאית לאזרח ישראלית לא תקבל את הנתינות הישראלית באופן אוטומאטי, אלא תצטרך לבקש נתינות זו כמו שהיא צריכה לבקש זאת באמריקה. אני רוצה למנוע התאזרחות בלי רשות מוקדמת מאת מדינת ישראל וממשלת ישראל. כן אני מתנגד לכך, שאיש שנשא אזרחות ישראלית יקבל באופן אוטומאטי אזרחות ישראלית. חברה הכנסת ורהפטיג אמר, שהוא יסכים למעוף זה בתנאי שהגנישואים ייערכו בישראל. לדאבוני, איני יכול להסכים לתנאי זה, מכיון שמסתגן יוכל להתחנן בישראל עם אזרחות ישראלית. ואינני רוצה שהיא ייעשה לישראל ויגרם לשר־הפנים ולבית המשפט קושי בגירושו מן הארץ. אני מקווה שהוועדה תביא את זה בחשבון.

ענין נוסף שברצוני לנגוע בו הוא ענין האזרחות הכפולה. רבותי, מה נותנת נתינות? — נתינות נותנת את הרשות לגור בארץ ולשוב אליה, וכן היא נותנת זכות

שר-הפנים מ. שפירא :

בהרבה ארצות : באנגליה, בקאנאדה והיום אפילו באמריקה.

משום כך בחרנו בדרך של התרת נתינות כפולה למי עץ הקל על יהודים אלה להגיע ארצה.

ישראל ברייהודה (מפ"ם) :

לשם כך דרושה אזרחות כפולה לכל ימי חייהם ?

שר-הפנים מ. שפירא :

לא לכל ימי חייהם. אני רוצה להאמין שיהודי העווב כיום לא את רומניה אלא את אמריקה או קאנאדה מתכוין לחיות ולהכות שורש בארץ הזאת. ואם יש לו צורך באזרחות הקודמת למשך כמה שנים, הרי שעלינו לאפשר לו דבר זה, באשר בוואו ארצה אינו מתוך רצון לברוח ממקום אחר אלא כדי לעלות ולשכון כאן. נזכור כי אזרחות כפולה אינה מולדת כפולה, וזהי דרך להגיע למולדת האחת והיחידה.

בהודמנות זאת רוצה אני לקרוא את דבריו של שר המשפטים לשעבר, חבר-הכנסת רוזן, בנוגע לבעיה זו : „אני רוצה להסביר לחברי-הכנסת שהדבר אינו תלוי בגו. אזרחות כפולה היא פונקציה של שני חוקים, ובעיקר של החוק באותה מדינה שהאדם העולה ארצה היה נתינה. אין לנו השפעה כלשהי על המדינה שהיא ארץ מוצאו של האזרח. יכולנו לפתור את השאלה ולהשיג את המיטרה הנרצית לצוייה לכמה מחברי-הכנסת, אילו התינו לומר : נעניק אזרחות ישראלית רק לאדם שוויתר קודם על אזרחותו הקודמת או שאזרחותו הקודמת בוטלה אוטומאטית על-ידי זה שהוא רכש לו אזרחות ישראלית. אך אינני מגיח שמישהו יציע לנו ללכת בדרך זו. עלי להעיר שישנן מדינות כאלה שבכלל אינן נותנות לאזרחות חופש שישנן מדינות כאלה בענין זה. יהודים מרוסיה או הונגריה, למשל, שאינם יכולים לבטל מרצונם את אזרחותם — האם נשלול מהם את הזכות לרכוש לעצמם את האזרחות הישראלית, מכיון שאינם יכולים, אפילו מרצונם הטוב, להתפרק מנתינותם הקודמת ?”. שר-המשפטים לשעבר הביא לכך עוד שורה של דוגמאות.

חברי-הכנסת קליבוב הצביע על סתירה בין סעיף

1 (ב) ובין סעיף 7. ההבדל הוא פשוט : הסעיף הראשון מדבר על אזרחות אוטומאטית, והוא מאפשר אזרחות כפולה. סעיף 7 מדבר על התאזרחות, ואינו מאפשר זאת. משום כך אין כאן כל סתירה.

ועתה לתנאי האזרחות. חברי-הכנסת פרי, בסתוני וחביבי, רואים גם בחוק זה חוק של הפליה לגבי התורשים הערביים. אני לתומי חשבתי, לאחר שהממשלה קיבלה את התיקונים שהועדה הציעה, שיש בחוק התיקומות גדולה מאד ביחס להתאזרחותם של התושבים הערביים. והנה, הביקורת היתה קטלנית — לא פחות מאשר בווכוח הראשון. נשאלת איפוא השאלה האם אנו מתקנים בהרבה את הדברים על-ידי-כך שאנו נותנים את ההקלות הגדולות ביותר למען אפשר לתושבי הארץ להתאזרח. החוק המתוקן אומר שכל תושב ערבי אשר היה רשום כתושב ב-1 במאס 1951, כלומר, ביום המזדה עם היום הקרוב שבו את זכות הבחירה לכנסת השניה, יכול לקבל את האזרחות האוטומאטית. מה הם התנאים הקשים שאנו דורשים מהם ? — האם אנו דורשים שאנשים אלה יוכיחו שהיו אזרחי פלשתינה (א"י) ערב הקמת המדינה ? האם נתינו אזרחות ישראלית קשורה ברכון מאנדאטורי ? אם איני

מסעד קסיס (הרשימה הדמוקרטית לערביי ישראל) : כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. סעיף 2 של חוק האזרחות, סעיף-קטן (א), אומר, כי „מי שערב הקמת המדינה היה נתין ארץ-ישראלי ולא היה לאזרח ישראלי לפי סעיף 3, יהיה לאזרח ישראלי מיום הקמת המדינה בתנאים אלה :

(1) שביום כג' אדר א' תשי"א (1 במאס 1951) היה רשום כתושב לפי פקודת מרשם התושבים, תש"ט — 1949 :

(2) שביום תחילת תקפו של חוק זה היה תושב ישראלי ;

(3) שמיום הקמת המדינה עד יום תחילת תקפו של חוק זה היה בישראל, או בתקופה זאת נכנס לישראל כדיון.”

אין לי מה לערער על שני התנאים האחרונים, אולם אני מתנגד לסעיף 1 (א), כי הוא מצמצם את מתן האזרחות הישראלית רק לגבי אלה שנרשמו במרשם התושבים לפני האחד במאס 1951, לפי פקודת מרשם התושבים תש"ט, ולפי זה ימשיכו אלפי תושבים ערביים לשבת במדינה כוריים.

אני מבקש אפוא שיתוקן סעיף זה, באופן שכל אדם היושב בישראל עד לתחילת תקפו של חוק זה ירכשו אזרחות ישראלית בצורה אוטומאטית.

שר-הפנים מ. שפירא :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. לא פחות מכל חברי הכנסת אני מצטער על השהייתו של החוק הזה. כמה מחברי-הכנסת מצאו את האשם העיקרי בממשלה. עד כמה שאני זוכר, היה יוכוח נוקב בממשלה בקשר לחוק הזה, אולם משהוחלט לפני שנה וחצי על תוכן החוק, הוא הובא לפני הכנסת, וזה קרוב לשנה וחצי שהחוק נמצא בידי הכנסת — או בוועדה או בנשיאות — והממשלה מה כי תלינו עליה ?

ושוב זכינו ליוכוח ממצה מסביב לשאלת האזרחות הכפולה. היו כאלה, וביחוד חברי-הכנסת פרי, שראו בחוק הזה של אזרחות כפולה כוונה מצד מישהו לאפשר ליהודים להימלט מן הארץ בשעת סכנה.

אל לנו לשכוח שעדיין אנו עוסקים בקיבוץ-גלויות, ואנו רואים בסעיף הזה אמצעי להקלת עלייתם של יהודים מארצות מסוימות, אשר עלייתם מלווה בהעברת הון ורכוש. הדאגה שלנו היא כיצד להקל על היהודים הללו להתישב בארץ הזאת ולבנותה. אמנם קלה היא עלייתם של יהודים מאותן ארצות ששם מתירים ליהודים לצאת בגפם, ללא כל רכוש. שם אין בעיה של אזרחות כפולה. אבל מה יעשו היהודים שנענשו לחיות במדינות שאינן מחרימות את רכושם, והם רוצים, ואף אנו כך, שהם יעבירו את רכושם למדינת-ישראל ? האם נעמיד בפניהם את הברירה להפקיר את רכושם או לוותר על עלייתם ?

ישראל ברייהודה (מפ"ם) :

מדוע להפקיר ?

שר-הפנים מ. שפירא :

מכיון שהעברת הרכוש נמשכת שנים אחדות והיא קשורה עם אזרחותם של יהודים אלה באותן הארצות.

ישראל ברייהודה (מפ"ם) :

איפה זה ?

הפנים, אם כי קשה לחשוב באיזה שר'פנים, יהיה מי שיהיה, שירצה בכונה תחילה להקטין את מספר התושבים הר- אויים האזרחות.

עלי לומר כי אני מעריך מאד את הרצון הזה להגן על האזרח, אולם עוד מישוהו זקוק להגנה — המדינה. יש להגן על המדינה מפני אזרחים בלתי רצויים. לא אחטא לאמת אם אגיד שבנידון זה אנו נוהגים בליברא- ליות יתרה, עד כדי סיכון ענייני המדינה. אני חושב שגש- מעים כאן בכנסת נאומים, וגם בדיון על חוק זה, שיש בהם משום עידוד לרוצחים בגבולות מדינתנו. יום יום עדים אנו, וגם היום הזה, לשפך דם יהודי בתוך הארץ ובגבולותיה. החוק הזה בא להגן גם על האזרחים וגם על המדינה. והממשלה הזאת עושה דבר זה במצפון טהור, והיא תוסיף ללכת בדרך זו.

אני מציע להעביר את החוק לוועדה משותפת של ועדת הפנים וועדת החוקה, חוק ומשפט, כשם שהיה בכנסת הראשונה.

היו"ר ב. מינץ:

שמעתם את ההצעה להעביר את חוק האזרחות לוי- עדת הפנים וועדת החוקה, חוק ומשפט. אני מעמיד הצעה זו להצבעה.

ה צ ב ע ה
הצעה נתקבלה.

היו"ר ב. מינץ:

מחר לפני הצהרים נדון בסעיפים ג', ד' ו'ה' של סדרהיום. לאחר דיון זה יפתח שר האוצר את הוויכוח בהצאתו על חוק פיקוח על מטבע חוץ, תשי"ב. הדיון על חוק זה לא יתקיים השבוע אלא בשבוע הבא. אם ייוותר זמן — נמשיך בסעיפי סדרהיום.

הישיבה הבאה — מחר בשעה 11.00 לפני הצהרים.

טועה, אמר חבר הכנסת בסתוני, שהערכים לא יצאו לחוץ לארץ, ומשום כן אין להם נתינות. הנתינות לא היתה תלויה כלל ביציאה לחוץ לארץ ובהשגת דרכון. בנקל אפשר לברר מי חי באותו זמן בארץ ומי היה נתין ארץ-ישראלי. ייתכן שחיו כאן אנשים שלא היו שייכים לארץ הזאת. האם גם הם צריכים לזכות בזכות הגדולה של אזרחות אוטומאטית? אנו דורשים רישום במרשם התושבים. ברור שאת זה יש להוכיח, כי מי שלא נרשם, צריך היה לפנות בזמנו לבית הדין העליון לצדק ולדרוש את הרשמתי. אם הוא לא פנה, הכניס את עצמו במצב לא נוח. האפשרות השניה היא, שדרישתו נדחתה עלידי בית הדין העליון. אם כך, ברור שאנו איננו חייבים לה- כיר באזרחותו. דבר שלישי שאנשים אלה צריכים להוכיח הוא, שנכנסו לישראל כדי. האם זוהי תביעה כה אכזרית, שמי שרוצה לזכות מאזרחות אוטומאטית יוכיח לפחות שהוא נמצא כאן כדי, שהוא איננו מסתגן שעבר על חוקי המדינה? האם אנו צריכים לתת פרסים לאלה העוברים על חוק המדינה? האם אנו צריכים לאפשר להם לקבל את האזרחות בלי לטרוח ובלי להגיש בקשה? כנראה שכמה מחברי הכנסת לא הבחינו בין האזרחות האוטומאטית לבין ההתאזרחות הרגילה. כל הכתוב בס- עיף זה דן באזרחות אוטומאטית. ומי שאינו יכול להוכיח את הדרוש כדי לקבל אזרחות אוטומאטית, יוכל להיות לאזרח ישראלי לא באופן אוטומאטי. ויהיה עליו להגיש בקשה, להיות מספר שנים בארץ וכו'. את האזרחות האוטומאטית יכולים לקבל רק אלה שיקיימו את התבי- עות המינימאליות המוצגות להם עלידי החוק הזה. "חוק מבדיל בין שלילת האזרחות לבין הענקת האזרחות. במק- רה הראשון, שלילת האזרחות באה עלידי פסק-דין של בית-משפט. במקרה השני — עלידי שר'פנים. חבר הכנסת פרי חולק על שניהם. הוא גם אינו סומך על בית- משפט, שידון דין אמת, והוא רוצה שהחוק יפרש את התנאים. על-אחת-כמה יוכמה שהוא אינו סומך על שר-

הישיבה ננעלה בשעה 21.50.